

Ключови думи:

достойнство, чест, репутация, европейска Конвенция за защита на правата на човека и основните свободи, неприкосновеност на личния живот, право на свободно изразяване на мнение, разширително тълкуване на понятието „личен живот“

Keywords:

Dignity, Honour, Reputation, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Right to Respect for Private Life, Freedom of Expression, Liberal Interpretation of the Notion of Private Life

**Prof. Ekaterina Mateeva,
Dr. habil.**

*Member of the Law Department of New Bulgarian University,
e-mail: mateeva_e@mail.bg*

Professor of Civil Law and Family Law in NBU and in Sofia University.

*Areas of specialization:
Civil law, Commercial law and EU substantive law.*

Author of monographs and articles in professional periodicals in Bulgaria and abroad.

Member of the Legal Council to the Head of State (President of the Republic) of Bulgaria (2012–2016).

Ekaterina Mateeva

The Protection of Human Dignity, Honour and Reputation in ECtHR Case-law Concerning the Right to Respect for Private Life (Article 8 ECHR)

Human dignity is considered to be “the mother of all human rights”. It is absolute and cannot thus be restricted. The protection of human dignity is the core principle embodied in the set of rules on human rights. The provision of article 8, § 1 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR) lays down that everyone has the right to respect for his private and family life, his home and his correspondence. On various occasions, ECtHR considered that despite the lack of an explicit mention of a human’s reputation and one’s dignity and honour within the text of Article 8 of ECHR, they are still being encompassed by the protective function of this provision. A reasoning is found in the notion that the aforementioned protective function embodies “the right for private life” thus including the human right to a dignified existence. Still, ECtHR did point out that Article 8 ECHR is a possible means to provide legal protection to honour, reputation and dignity solely “where primarily the internal aspect of honour is at stake”, more specifically, when one’s self-assessment and self-value are harmed. On the contrary, whenever the external aspect of honour has been harmed, i. e., reputation and public assessment of an individual, this should be considered as a freedom of expression case under Article 10, para. 2 ECHR (corresponding to Article 39, paragraph 2 of the Bulgarian Constitution).

<https://doi.org/10.33919/yldnбу.22.11.1>

Екатерина Матеева

Защита на човешкото достойнство, чест и репутация в практиката на ЕСПЧ по член 8 ЕКПЧ относно правото на зачитане на личния живот*

*Човешкото достойнство, като нематериално благо с най-голяма ценност след живота и здравето на човека, се закриля от нормите на международното и националното право именно като израз на духовната човешка същност, разум и интелект, и оттук – като своеобразен изразител на самата човешка личност в цялото ѝ богатство и многопластовост, в този ред на мисли предмет на изследване е практиката на ЕСПЧ, насочена към разширително тълкуване на понятието „личен живот“ по смисъла на член 8 ЕКПЧ под влияние на учението на всеобщото право на личността. Обект на анализ в студията са някои знакови решения на ЕСПЧ, които дават основание да се поддържа, че понятието „личен живот“ по смисъла на член 8 ЕКПЧ се схваща от съда съобразно представата за личността като неделимо функционално единство от качества с най-разнообразни проявления в обществения живот – наред с физическите, още и интелектуални, морални, делови, политически и т. н. Пречупването на понятието „личен живот“ през призмата на монистичната концепция за личните права, допускаща съществуването на едно всеобщо право на личността (*general personality right; allgemeines Persönlichkeitsrecht*), позволява на ЕСПЧ да обоснове тълкувателния извод, че макар и изрично непосочени в разпоредбите на член 8 ЕКПЧ, репутацията на човека и неговите достойнство и чест могат да се обхванат от защитното им действие, доколкото последното се разпростира върху „личния живот“, неделима част от което е правото на достойно съществуване на човека. Все пак ЕСПЧ е имал повод да изтъкне, че разпоредбите на член 8 ЕКПЧ са годно правно средство*

* Студията е част от научен доклад, представен за Научните четения на тема „Право и война“ (17.5.2023 г.), организирани от Катедрата по теория и история на държавата и правото и Катедрата по наказателноправни науки, Юридически факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“.

за осигуряване на защита на честта, репутацията и достойнството само в случаите, при които главният обект на нарушение са вътрешните аспекти на репутацията и доброто име, достойнството (*where it is primarily the internal aspect of honour at stake*), а още по-точно, когато е накърнена самооценката на човека, свързана с осъзнаване на мястото му в обществото и на неговата собствена стойност. Напротив, когато обект на засягане е най-вече външната страна на човешката чест – репутацията и добро име, т. е. оценката, която другите членове на обществото дават за засегнатото лице, тогава накърняването на репутацията на засегнатото лице следва да се преценява само в контекста на границите, в които се разпростира свободата на изразяването на мнение по член 10, ал. 2 ЕКПЧ (срв. чл. 39, ал. 2 КРБ).

1. Достойнството на личността е сред най-ценните нематериални човешки блага и стойността му е толкова голяма, че дори бива отъждествявано със самата човешка личност¹. Така е, защото то се изразява, от една страна, в правото на човека да бъде зачитан като личност в социума, но може да се разглежда и като лична самооценка, свързана с осъзнаването от индивида на мястото му в обществото и на неговата собствена стойност и ценност като участник в обществените процеси². От времето на Имануел Кант (1724–1804) правото на свобода, разбирано като „независимост от принуждаващия произвол на другото“, се схваща като вродено, естествено присъщо човешко право (*das Urrecht der Freiheit*)³, а достойнството се определя не само като способност на човека да бъде „творец на собствения си живот в смисъл автономно да определя начина, по който живее“, но и като забрана за „инструментализация“ на човека и превръщането му от субект в „обект“⁴. В значението си на основна социална ценност, принадлежаща на всички хора⁵ без оглед на техните

¹ Вж. Христов, В. Лични права според българското гражданско право. Бургас: Издателство на БСУ, 1994, 17–18.

² В този дух по-подробно Христов, В. (1994), цит. съч., с. 19.

³ Kant, I. *Metaphysik der Sitten*. 1. Teil. *Metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre*. 3. Aufl., Karl Vorländer (Hrsg.). *Der philosophischen Bibliothek Band 42*. Verlag von Felix Meiner, Leipzig, 1919, S. 43 ff.

⁴ По-подробно Mahlmann, M. *Human Dignity and Autonomy in Modern Constitutional Orders*. – In: Rosenfeld, M., Sajo, A., *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*. Oxford, 2012, p. 378.

⁵ В практиката си ЕСПЧ е имал повод да се произнесе, че едно юридическо лице или институция също може да търси защита за накърнената си репутация, но има разлика между репутацията на юридическо лице и репутацията на физическо лице като член на обществото. Докато последната може да има отражение върху достойнството на личността, първата е лишена от тако-

индивидуални признаци, свързани с раса, етническа принадлежност, народност, конфесия, пол, социален и имуществен статус и т. н.⁶, както и независимо от ограничаването на тяхната дееспособност⁷, човешкото достойнство е обект на изрично признаване и правна закрила с множество норми на международното и националното право. Достойнството като

ва морално измерение. Тази разлика е още по-очевидна, когато публичен орган се позовава на правото си на репутация. Вж. решение на ЕСПЧ от 8.1.2020 г. по дело *Margulev v. Russia* (жалба № 15449/09), параграф 45, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-196480>. И по друг повод в по-ранната си практика ЕСПЧ е имал възможност да потвърди виждането си, че „достойнството на една институция не може да се приравни на това на човешките същества“ – така решение на ЕСПЧ от 8.1.2016 г. по дело *Kharlamov v. Russia* (жалба № 27447/07), параграф 29. Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157532>. Съдът е изтъкнал, в частност, че защитата на авторитета на едно висше училище представлява просто институционален интерес, който не е задължително да има същата сила като „защитата на репутацията или правата на другите“. В този дух в решението си от 19.10.2011 г. по дело *Uj v. Hungary* (жалба № 23954/10), параграф 22, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-105715>, ЕСПЧ е приел, че „има разлика между увреждане на репутацията на даден човек по отношение на неговия социален статус с последствията, които това може да има върху неговото достойнство, и увреждане на търговската репутация на една компания, която липсва морално измерение“. По въпроса дали юридическо лице може да търси защита на доброто си име (репутация) на основание член 8 ЕКПЧ, прогласяващ защитата срещу намеса в личния живот, вж. по-подробно Съвет на Европа. Европейски съд по правата на човека. Право на зачитане на личния и семейния живот, жилището и кореспонденцията. Увод в правата на човека. Книга № 6. С.: Сиби, 2020, с. 70 (по-нататък се цитира като „Право на зачитане на личния и семейния живот...“ с посочване на страницата).

⁶ Вж. решение от 2 декември 2014 г., А и др. срещу *Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie*, съединени дела C-148/13 – C-150/13, EU:C:2014:2406.

⁷ В своето Решение № 12 от 17.7.2014 г. по к. д. № 10/2014 г. (обн., ДВ, бр. 61 от 25.7.2014 г.) нашият КС е имал случай да изтъкне, че липсата на детайлна законодателна уредба на правния режим на пълнолетните недееспособни лица в българския правопорядък води до ограничение не просто на онези права, упражняването на които крие риск за интересите на недееспособния, третите лица или обществото, а на необосновано широк кръг права, включително и от конституционен ранг, които се упражняват чрез правни действия. Изтъква се, че те са лишени от правото да защитят честта и достойнството си, когато ги почувстват засегнати, като предявят тъжба пред съда за обида или клевета (чл. 161 НК), нямат признато от закона право да подадат молба за защита от домашно насилие (по аргумент от чл. 8 от Закона за защита от домашно насилие), лишени са дори от правото да държат собствените си документи за самоличност (чл. 8, т. 3 от Закона за българските документи за самоличност). С оглед на това, макар да отхвърля искането за прогласяване на противоконституционността на разпоредбите на чл. 5, ал. 1 от Закона за лицата и семейството (ЗЛС) в оспорената ѝ част относно израза „и стават недееспособни“, както и на чл. 5, ал. 3 ЗЛС, КС достига до извода, че действашата законодателна уредба у нас не отчита изискванията на Конвенцията за правата на хората с увреждания (обн., ДВ, бр. 37 от 2012 г.) ограниченията за тези лица да бъдат пропорционални на състоянието им, да се прилагат за възможно най-кратък срок и да подлежат на редовно преразглеждане от независим орган. Стъпка в тази насока беше направена през 2017 г. с изменението на разпоредбата на чл. 240, ал. 2 от Гражданския процесуален кодекс (ГПК, изм., ДВ, бр. 86/2017 г.), с които самият ограничено запретен беше изрично овластен самостоятелно да иска от съда отменяне на запрещението. *По такъв начин на поставеното под ограничено запрещение лице беше призната специална процесуална дееспособност в това особено исково производство*. Вж. по-подробно Сталев, Ж., А. Мингова, В. Попова, О. Стамболиев, Р. Иванова, Българско гражданско процесуално право. Десето преработено и допълнено издание. Второ по действащия ГПК., С.: Сиела, 2020, с. 789.

вътрешно присъщо на човешката личност, от което произтичат равните и неотменими права на всички членове на обществото, е изрично признато в преамбюлите на Устава на ООН⁸, в преамбюла и член 1 на Всеобщата декларация за правата на човека⁹, в Международния пакт за граждански и политически права и Втория факултативен протокол към него, приет с цел премахване на смъртното наказание¹⁰, в Международния пакт за икономически, социални и културни права, в Международната конвенция за ликвидиране на всички форми на расова дискриминация¹¹, в Конвенцията за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените¹² и Факултативния протокол към нея, Конвенцията против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание¹³, Конвенцията за правата на детето¹⁴, Конвенцията за правата на хората с увреждания¹⁵ и други източници на норми на международното публично право.

Източниците на първичното право на ЕС също въздигат зачитането на човешкото достойнство в базова ценност, на която се основава ЕС и

⁸ Подписан в Сан Франциско на 26.6.1945 г. Влязъл в сила на 24.10.1945 г. В сила за България от 14.12.1955 г., обн., ДВ, бр. 45 от 23.5.2023 г. Декларация за приемане на задълженията съгласно Устава на ООН от името на Народна република България от 9.10.1948 г., рег. в ООН под № 3045/14.12.1955 г. Изм., ратифицирани с Указ № 777 на Президиума на Народното събрание от 21.12.1964 г. – обн., ДВ, бр. 102 от 25.12.1964 г. В сила за България от 31.8.1965 г. Изм., ратифицирано с Указ № 405 на Президиума на Народното събрание от 14.5.1966 г. – обн., ДВ, бр. 40 от 20.5.1966 г. В сила за България от 12.6.1968 г. Изм., ратифицирано с Указ № 1042 на Държавния съвет от 7.5.1973 г. – обн., ДВ, бр. 37 от 11.5.1973 г. В сила за България от 24.9.1973 г. По-подробно вж. Shultziner, D., Carmi, G. E., Human Dignity in National Constitutions: Functions, Promises and Dangers. – The American Journal of Comparative Law, Spring 2014, Vol. 62, No. 2, 464–465.

⁹ В преамбюла на Всеобщата декларация за правата на човека, приета с Резолюция № 217А III на Общото събрание на ООН от 10.12.1948 г., достойнството е прогласено за присъщо на „всички членове на човешкия род“ и признаването му, редом с техните равни и неотменими права, представлява основа на свободата, справедливостта и мира в света. Разпоредбата на член 1 от същия акт повелява, че всички хора се раждат равни по достойнство.

¹⁰ Приет с Резолюция № 44/128 на Общото събрание на ООН от 15.12.1989 г.

¹¹ Приета от Общото събрание на ООН на 21.12.1965 г. Ратифицирана с Указ № 515 на Държавния съвет на НРБ от 23.6.1966 г. В сила за Република България от 4.1.1969 г. (обн., ДВ, бр. 56/1992 г.).

¹² Приета от Общото събрание на ООН на 18.12.1979 г. с Резолюция № 34/180. Ратифицирана с Указ № 1944 от 18.9.1981 г. – ДВ, бр. 76 от 1981 г. В сила за България от 10.3.1982 г. Оттегляне на резервата по чл. 29, ал. 1 със закон на Народното събрание от 5.5.1992 г. – резервата е оттеглена на 24.6.1992 г. Обн., ДВ, бр. 17/2010 г.

¹³ Приета от Общото събрание на ООН на 10.12.1984 г. Ратифицирана с Указ № 3384 на Държавния съвет на НРБ от 9.10.1986 г. В сила за Република България от 26.6.1987 г., Обн., ДВ, бр. 42/1988 г.

¹⁴ Приета от ОС на ООН на 20.11.1989 г. Ратифицирана с решение на ВНС от 11.4.1991 г. – ДВ, бр. 32 от 23.4.1991 г., обн., ДВ, бр. 55 от 12.7.1991 г., в сила от 3.7.1991 г.

¹⁵ Приета от Общото събрание на ООН на 13.12.2006 г. в Ню Йорк, в сила от 3.5.2008. Ратифицирана със закон, приет от 41-ото НС на 26.1.2012 г. – ДВ, бр. 12 от 10.2.2012 г., обн., ДВ, бр. 37 от 15.5.2012 г., в сила от 21.4.2012 г.

я прогласяват като обща за правопорядъците на всички държави членки (арг. от член 2 от Договора за Европейския съюз, ДЕС). На свой ред, преамбюлт към Хартата на основните права на Европейския съюз (Хартата) посочва човешкото достойнство на първо място сред неделимите и универсални ценности, на които се основава ЕС, а разпоредбата на нейния член 1 прогласява човешкото достойнство за ненакърнимо и повелява, че то трябва да се зачита и защитава¹⁶. С отчитане на факта, че целият дял I на Хартата (членове 1–5), включващ уредбата на достойнството (член 1), на правото на живот (член 2), на неприкосновеност на личността (член 3) и забраната на изтезания, унижително отношение (член 4), робството и принудителния труд (член 5), носи общото заглавие „Достойнство“¹⁷, но освен това правата на достоен живот и достойни условия на труд са уредени и на други места в Хартата (член 25, член 31), президиумът на Конвента за бъдещето на Европа, изработил Хартата¹⁸, възприема в своите разяснения¹⁹ тезата за двойствената същност на човешкото достойнство, разглеждайки го от една страна като *основно право на личността*, а от друга – като *фундамент на основните права на човека*²⁰ и на свободата, справедливостта и мира. Именно заради основополагащото значение на човешкото достойнство, схванато като фундаментална ценност и базов принцип на демократичното общество²¹, се изтъква, че никое от уредените в Хартата основни права не може да се упражнява за накърняване на

¹⁶ В литературата се изтъква, че в редакцията на член 1 от Хартата може да се открие прякото влияние на чл. 1, ал. 1 на германския Основен закон, доколкото Конвентът за бъдещето на Европа е изработил Хартата под ръководството на видния германски юрист, политик и общественик Роман Херцог (1934–2017), президент на Германия (1994–1999) и председател на германския Федерален Конституционен съд (1987–1994). Вж. Toggenburg, G., *The 1st of all EU-r rights: dignity and how the Charter contributes*. Eurac research. 17 December 2019, p. 3.

¹⁷ Семов, А. (2013), *Права на гражданите на Европейския съюз*. Том I. Правен режим на защитата на правата на човека в Европейския съюз. Библиотека Студии по Европейско право. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, С., 2013 г., с. 72, изтъква, че правилата на дял I от Хартата уреждат гаранциите за човешкото достойнство.

¹⁸ За процеса на изработване на Хартата вж. Семов, А. (2013), *цит. съч.*, с. 18, 30 и сл.

¹⁹ Вж. Разяснения относно Хартата на основните права. Публикувани в ОВ, серия С, № 303 от 14.12.2007 г., с. 17. В литературата е изяснено, че макар тези разяснения сами по себе си да не са източник на правни норми и да нямат задължителна юридическа сила, те са ценно средство за тълкуване, което подпомага разкриването на точния смисъл, вложен в разпоредбите на Хартата. Така Костов, С. (съставител) *Договори за ЕС. Съдебна практика*. 2. изд., С.: Сиби, 2009, с. 464.

²⁰ В решение от 9 октомври 2001 г. Нидерландия/Парламент и Съвет, С-377/98, 2001, EU:C:2001:523, точки 70–77, Съдът на ЕС (СЕС) се е произнесъл, че основното право на човешко достойнство е част от правопорядъка на ЕС. В същото време доктрината говори за „принцип на зачитане на достойнството на човешката личност и на целостта на личността, закрепен в чл. 1 от Хартата“. Вж. Костов, С. (2009), *цит. съч.*, с. 464; Семов, А. (2013), *цит. съч.*, с. 37.

²¹ С аргумент от член 1 Хартата вж. тази квалификация у Семов, А. (2013), *цит. съч.*, с. 56, 65, 72. На свой ред Toggenburg, G. (2019), *op. cit.*, p. 3, определя човешкото достойнство като матерно

достойнството на човешката личност, тъй като то е част от същината на тези основни права и неговото засягане е недопустимо, дори и в случай на ограничаване на отделно субективно право²². Напротив, прилагането на правото на ЕС може да бъде ограничено в името на основни права, гарантирани от националните конституционни норми, каквото е правото на човешко достойнство – така решение от 14 октомври 2004 г., Omega, C-36/02, EU:C:2004:614. Поводът, по който германският Федерален административен съд е отправил до СЕС искане за даване на предварително заключение по посоченото дело, е отказът на кметницата на Бон да допусне инсталирането на игрални устройства от типа Laserdrome по съображения, че симулират убийства на хора с лазерни оръжия при игрови условия и с това внушават идеята за малозначителност и грубо незачитане на човешкия живот и водят до принижаване на достойнството на личността в пълно противоречие с чл. 1, ал. 1 от германския Основен закон, който повелява, че достойнството на човека е ненакърнимо и че цялата държавна власт има задължение да го зачита и защитава²³. Съдът на ЕС постановява, че човешкото достойнство като върховен принцип и ценност на общностния правопорядък може да обоснове ограничаването на отделни свободи на вътрешния пазар, в случая – на свободното движение на услуги. Вярно е, че германското законодателство изхожда от един особено висок, конституционно зададен стандарт за значението и закрилата на човешкото достойнство, но съвсем не е необходимо всички държави – членки на ЕС да споделят еднакво разбиране за конкретния способ, чрез който дадено основно право на личността или неин признат от правото интерес следва да бъдат охранявани и закриляни. В това отношение преценката е предоставена на държавите членки съобразно националните им правни традиции²⁴.

Освен в норми на първичното право, човешкото достойнство е обект на признаване и закрила и в редица източници на вторичното право на ЕС²⁵. Сред тях на първо място заслужава да се посочи Регламент (ЕС) 2016/399 на Европейския парламент и на Съвета от 9 март 2016 година относно Кодекс на Съюза за режима на движение на лица през границите

право за основните права на личността, което е абсолютно, неограничимо и представлява сърцевина на всички останали права, уредени в Хартата.

²² Вж. Костов, С. (2009), цит. съч., с. 464.

²³ Sachs, M. (Hrsg., 1999), Grundgesetz. Kommentar. 2. Aufl., C. H. Beck, München, 1999, 123–128.

²⁴ Така точка 37 от мотивите на решение от 14 октомври 2004 г., Omega, C-36/02, EU:C:2004:614.

²⁵ Toggenburg, G. (2019), *op. cit.*, p. 2.

(Кодекс на шенгенските граници)²⁶, чийто преамбюл и член 7, параграф 1 закрепват повелята, че граничните проверки при преминаване на лица през външните граници на Съюза следва да се извършват по начин, който напълно зачита човешкото достойнство. На свой ред, разпоредбата на чл. 3 (а) от Регламент (ЕС) № 536/2014 на Европейския парламент и на Съвета от 16 април 2014 година относно клиничните изпитвания на лекарствени продукти за хуманна употреба, и за отмяна на Директива 2001/20/ЕО²⁷ установява основополагащия принцип, че клинично изпитване на лекарствени продукти за хуманна употреба може да бъде провеждано само ако правата, безопасността, достойнството и благосъстоянието на участниците са защитени и имат превес пред всички други интереси. По отношение на жертвите на престъпления разпоредбата на член 18 от Директива 2012/29/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 25 октомври 2012 година за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета²⁸ възлага на държавите членки задължение да гарантират наличието на мерки за защита на достойнството на жертвите по време на разпит и при даване на показания и т. н.

Човешкото достойнство като основна ценност на личността, изразяваща нейната духовна същност и социалното ѝ признание, принадлежи на всеки човешки индивид, независимо от неговите национални, етнически, расови и културни особености. То е изрично признато и закриляно в преобладаващата част от съвременните национални конституционни уредби. Ако до около средата на ХХ в. достойнството на личността е имало изрична уредба в конституциите на едва пет държави в света²⁹, то след края на Втората световна война зачитането му като основно право е прогласено в националните конституционни уредби на 162 от общо 193 държави, членуващи в ООН³⁰. Националните конституционни уредби на всички държави – членки на ЕС, с изключение на Кипър, Дания,

²⁶ ОВ L 77, 23.3.2016, с. 1.

²⁷ ОВ L 158, 27.5.2014, 1–76.

²⁸ ОВ L 315, 14.11.2012, 57–73.

²⁹ Вж. чл. 3, ал. 1, буква „с“ от мексиканската Конституция от 1917 г.; чл. 151 от Ваймарската Конституция на германския Райх от 1919 г.; чл. 1, ал. 1 от Конституцията на Финландия от 1919 г.; преамбюла на ирландската Конституция от 1922 г. и чл. 20 от кубинската Конституция от 1940 г.

³⁰ Интересни статистически данни към 2014 г. вж. у Shulztiner, D., Carmi, G. E. (2014), *op. cit.*, 465–467. Авторите отбелязват, че всичките 49 национални конституции по света, които са били приети след 2003 г., употребяват термина „човешко достойнство“ (human dignity) и уреждат конституционни гаранции за неговата закрила.

Люксембург, Малта и Нидерландия, посвещават изрични разпоредби на признаването и закрилата на човешкото достойнство, като в три от тях (Германия, Румъния и Португалия) систематичното му място е в чл. 1, а в Испания и у нас достойнството на човешката личност е прогласено като върховен принцип още в самия преамбюл към Конституцията³¹. Разпоредбата на чл. 23 от белгийската Конституция, по нейно подобие и Конституцията на Естония (чл. 10), предвиждат, че основните права са гарантирани с цел всеки човек да има правото да води достоен живот, а чл. 30 от полската Конституция въздига човешкото достойнство в извор на правата и свободите на гражданите. Освен такъв тип обща уредба, в редица случаи държавите членки се явяват адресати на възложени им от националните конституции конкретни публичноправни задължения да зачитат достойнството на човешката личност в процеса на нормотворчество и правоприлагане в различни специфични правни материи, сред които задържането на лица (чл. 21 от Конституцията на Словения и чл. 11 от австрийския Федерален конституционен закон за защита на личната свобода), депортирането от страната (чл. 9 от финландската Конституция), създаването на потомство (чл. 67, ал. 2 от португалската Конституция), правото на изразяване на мнение (чл. 30 от румънската Конституция), злоупотребата с информация и информационни технологии в португалската Конституция и др. под., включително установяването на изрична конституционна забрана за накърняване на свободата и човешкото достойнство при упражняване на правото на свободна стопанска инициатива (чл. 41 от италианската Конституция и чл. 106 от Конституцията на Гърция)³². В друга част от държавите членки признанието и защитата на човешкото достойнство са обвързани с конституционната уредба на правото на социално подпомагане. Финландската Конституция например предвижда правото на нуждаещи се лица, които не са в състояние да си осигурят средства, нужни им за достоен живот, да получават необходимата им поддръжка и грижа (чл. 19). Разпоредбата на чл. 9 от Конституцията на Португалия пък свързва упражняването на правото на труд със създаването на условия на труд, които зачитат човешкото дос². У нас, освен като върховен принцип, прогласен от преамбюла към Конституцията заедно с правата на личността и нейната сигурност, човешкото

³¹ Toggenburg, G. (2019), op. cit., p. 2.

³² Ibidem.

достойнство е предмет на пряка уредба в разпоредбата на чл. 4, ал. 2 КРБ, която възлага на държавата да гарантира живота, достойнството и правата на личността и да създаде условия за свободно развитие на човека. Наред с общото право на защита, установено от разпоредбата на чл. 56 КРБ, конституционната защита на човешкото достойнство е прогласена специално и във връзка с правото на защита срещу незаконна намеса в личния и семейния живот на гражданите³³ и посегателствата върху честта, достойнството и доброто име на всеки човек (чл. 32, ал. 1 КРБ). Българският Конституционен съд (КС) е имал не един и два случая да разкрие по тълкувателен път правно-логическата свързаност на повелята за защитата на достойнството на личността с редица правни материи, като правото на защита на личните данни³⁴; произхода на физическите лица и правото на защита на личния и семейния живот срещу различни форми на намеса³⁵; дееспособността на физическите лица и нейното ограничаване или отнемане³⁶; упражняването на правото да се изразява и разпространява мнение и да се търси, получава и разпространява

³³ За конституционната уредба и гражданскоправната защита на правото на личен живот у нас вж. Цонева, С. Правото на личен живот и неговите нарушения в деликтното право. – В: Правата на гражданите и тяхната защита. Сборник доклади и статии от международна научна конференция в чест на академик Антонио Фернандес де Бухан и Фернандес, почетен доктор на НБУ, проведена на 6 ноември 2018 г., С.: НБУ, 2019, с. 537 и сл., 549 и сл.

³⁴ Вж. Решение № 8 от 15.11.2019 г. на КС на РБ по к. д. № 4/2019 г. (обн., ДВ, бр. 93 от 26.11.2019 г.), в което КС е подчертал, че в общностния правопорядък и в националните правопорядъци на държавите членки правото на защита на личните данни се основава на човешкото достойнство и правото на информационно самоопределение – както е в германското законодателство, или се свързва с правото на персонален интегритет, каквото е положението във Франция. Разглеждайки различните модели на съотношение между правото на неприкосновеност на личния живот и правото на защита на личните данни, нашият КС споделя виждането, че в правопорядъка на ЕС правото на защита на личните данни се оформя като независимо, самостоятелно право, което осъществява редица функции, без да се свежда и ограничават само до защита на неприкосновеността на личния живот. То се развива и прераства в основно право, което предоставя на индивида повече контрол чрез значителен брой права, включително и „правото да бъдеш забравен“, върху по-широк кръг данни, които се отнасят до него.

³⁵ В Решение № 11 от 28.7.2022 г. на КС по к. д. № 3/2022 г. (обн., ДВ, бр. 64 от 9.8.2022 г.) КС е имал случай да отбележи, че произходът на всеки човек, разбиран като неговата биологична връзка с две лица, основана на факта на зачеването и на факта на раждането, е неотделим от съдържанието на понятието „личен живот“ и е проявление на най-интимно личното. Произходът има значение за идентичността и интегритета на личността, за физическата и психическата стабилност, за емоционалната устойчивост и цялостния духовен живот на всеки човек. Произходът е неразривно свързан с честта и достойнството и е в основата на гражданскоправния статус на човека. Произходът на всеки човек и произтичащите от него отношения неизменно са приемани като същностен елемент на правото на личен и семеен живот по смисъла на член 8 ЕКПЧ.

³⁶ Решение № 12 от 17.7.2014 г. на КС на РБ по к. д. № 10/2014 г. (обн., ДВ, бр. 61 от 25.7.2014 г.). Вж. бележка под линия № 13.

информация и наказателната отговорност за обида и клеветата като юридически гаранции за закрилата на достойнството на личността³⁷; упраж-

³⁷ Вж. Решение № 7 от 4.6.1996 г. на КС по к. д. № 1/1996 г. за тълкуване на чл. 39, чл. 40 и чл. 41 от Конституцията с цел изясняване на съдържанието на правото свободно да се изразява мнение и то да се разпространява; на правото да се търси, получава и разпространява информация; определяне смисъла на предвидените в конституционните текстове ограничения на тези права (обн., ДВ, бр. 55 от 28.6.1996 г.), в което КС е изтъкнал, че правото по чл. 39, ал. 1 КРБ свободно да се изразява и разпространява мнение е пряко свързано със свободата на мисълта по чл. 37, ал. 1 и на убежденията по чл. 38 КРБ, както и с достойнството на човешката личност, което е издигнато във върховен принцип от преамбюла на КРБ, а гарантирането му от държавата е основно конституционно начало (арг. от чл. 4, ал. 2 КРБ). Вж. също и Решение № 20 от 14.7.1998 г. на КС на РБ по к. д. № 16/98 г. (обн., ДВ, бр. 83/98 г.), в което КС е приел, че в обсега на правото на всеки да изразява и разпространява мнение и да търси, получава и разпространява информация (членове 39–41 КРБ) се включва свободата на всеки да отстоява своето мнение и да получава, съобщава и предава мнения, идеи или информация независимо от начина на изразяване. Това е едно от основните права на личността. То е в основата на демократичните процеси, представлява един от най-важните принципи, върху които се гради всяко демократично общество, и е условие за неговия напредък и за развитието на всеки човек. Конституцията обаче изключва абсолютизирането на това право, тъй като редица конституционни разпоредби установяват забрана то да бъде упражнявано за накърняване на изрично изброени в тях права и интереси на личността (арг. от чл. 39, 40, 41 КРБ). Тези забрани са специални спрямо общата за всички права императивна разпоредба на чл. 57, ал. 2 КРБ, която не допуска злоупотреба с права, както и упражняването им, ако то накърнява права или законни интереси на други субекти. Във връзка с това нашият КС е почерпил аргументи и от ограничителните основания в разпоредбата на чл. 10, параграф 2 ЕКПЧ, допускаща упражняването на свободата на изразяване на мнения да бъде обусловено от процедури, условия, ограничения или санкции, които са предвидени в закона, необходими са в едно демократично общество и служат за постигане на определените цели. Сред социално значимите ценности, които въздига в основание за ограничаване на правото на свободно изразяване на мнения, нашата Конституция посочва правата и доброто име на другите граждани. По своя дух и насоченост тези кореспондират на посочените от чл. 10, параграф 2 ЕКПЧ „репутация или права на другите“. Според възприетото от нашия КС тълкуване тези ценности обхващат „присъщите на човешката личност чест, достойнство, добро име. Те именно са обект на посегателство при нанасяне на обидата (умишленото унижаване достойнството на дадено лице посредством неприлично отнасяне с него) и на клеветата (съзнателното разгласяване на неистински позорни обстоятелства за дадено лице или приписване на престъпление другиму). Наказателната отговорност за обида и клеветата е една от юридическите гаранции, които осигуряват закрилата на достойнството на личността (членове 146, 147, 148 НК). Поради това наказателната и гражданска отговорност за обида и клеветата като средство за защита на честта, личното достойнство и доброто име следва да се схващат именно като такова ограничение на правото на свобода на изразяване на мнения, което е допустимо и от Конституцията, и от конвенцията“. В постоянната си практика, изразена в Решение № 7 от 4 юни 1996 г. по к. д. № 1 от 1996 г., Решение № 20 от 14.7.1998 г. на КС на РБ по к. д. № 16/98 г. и др., КС се придържа към разбирането, че ограничителната мярка трябва да бъде *пропорционална, съразмерна с характера на защитавания интерес*. Този извод следва от тълкуването на разпоредбите на членове 39–41 КРБ, от които следва, че „степената, в която е допустимо ограничаването на правото свободно да се изразява мнение, е в зависимост от значимостта на интереса, преценен като също подлежащ на конституционна закрила“ – Решение № 7 от 4 юни 1996 г. по к. д. № 1 от 1996 г. Този извод се съгласува логически с разпоредбата на член 10, ал. 2 ЕКПЧ, според която ограничението на правото на свободно изразяване на мнение трябва да е „необходимо в едно демократично общество“. Според КС отношението на *съразмерност между защитаваната цел и прилаганото средство* може да

няването на правото на труд и на общественото осигуряване³⁸; забраната на дискриминация, основана на признака „пол“³⁹ и др. По този начин КС обосновава извода си, че конституционният законодател е утвърдил социалната и правна ценност и значимост на достойнството, честта и доброто име като присъщи на всяка човешка личност⁴⁰.

Очертаното състояние на уредбата на човешкото достойнство в правопорядъка на ЕС и националните конституционни уредби на държавите членки дава основание то да бъде определено като „матерно право“ и „сърцевина“ на основните права на личността, уредени в Хартата, което

се установи при съпоставянето им. В случая защитаваната цел е достойнството на личността, което е издигнато във върховен конституционен принцип, както и произтичащи от достойнството права на човешката личност, на които КРБ отдава приоритет. Прилаганото средство е наказателна отговорност за обиди и клевети с алтернативно предвидени наказания лишаване от свобода и глоба, които по вид са от установените в НК санкции, а по размер са към най-ниските от тези за престъпления против личността. Съпоставянето на посочените обстоятелства не обосновава наличие на непропорционалност (несъразмерност). Защитаваната цел е толкова значима, че закрилата ѝ от накърняване според цитираното решение на съда е основание за най-голяма възможност да се осъществи намеса в правото свободно да се изразява мнение. На значимостта на защитавания интерес отговаря тежестта на наказателната отговорност и тя не надхвърля степента на допустимо ограничение – така Решение № 20 от 14.7.1998 г. на КС на РБ по к. д. № 16/98 г. (обн., ДВ, бр. 83/98 г.).

³⁸ Вж. Решение № 10 от 29.5.2018 г. на КС на РБ по к. д. № 4/2017 г. (обн., ДВ, бр. 48 от 8.6.2018 г.), с което КС прогласява противоконституционността на разпоредбата на чл. 214, ал. 2 от Закона за Министерството на вътрешните работи (ЗМВР) (обн., ДВ, бр. 53 от 27.6.2014 г.), гласяща, че „При привличане на държавен служител като обвиняем за престъпление, извършено от него в качеството му на длъжностно лице по смисъла на чл. 93, т. 1, буква „а“ от Наказателния кодекс и е образувано дисциплинарно производство по чл. 207, ал. 1, съответният орган по чл. 158 и 159 го отстранява временно от длъжност“, по съображения, че достойнството на човека е социална ценност, свързана и с оценката на обществото за дадена личност. Отстраняването от длъжност е израз на негативна оценка за служителя, за неговите професионални и морални качества. Тя уврежда доброто му име, и то не само до възстановяването му на работа, но най-често и след това. Върху тези ценности посяга оспорената разпоредба, без те да са надлежно защитени по смисъла на чл. 32, ал. 1, изр. 2 от Конституцията.

³⁹ Решение № 13 от 27.7.2018 г. на КС на РБ по к. д. № 3/2018 г. (обн., ДВ, бр. 65 от 7.8.2018 г.). Специално във връзка със закрилата на човешкото достойнство в Решение № 15 от 26.10.2021 г. по к. д. № 6/2021 г. (обн., ДВ, бр. 93 от 9.11.2021 г.) КС, позовавайки се на практиката на ЕСПЧ, обективизирана в решение на Голямата камера от 16.7.2014 г. по дело *Hämäläinen v. Finland* (жалба № 37359/09), достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-145768> и решение от 11.7.2002 г. по дело *Christine Goodwin v. The United Kingdom* (жалба № 28957/95), достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-60596>, посочва, че зачитането на човешкото достойнство и човешката свобода по член 8, параграф 1 ЕКПЧ създава за държавите позитивни задължения, при чието изпълнение те имат определена свобода на преценка, но само относно подходящите средства за постигане на признаване на защитеното право, чрез производства, които са „ефективни и достъпни“. Тази свобода на преценка за постигане на посочената цел относно избора на един или друг процедурен ред изцяло принадлежи на субекта на законодателна власт в лицето на парламента.

⁴⁰ Вж. в този дух и Решение № 11 от 28.7.2022 г. на КС по к. д. № 3/2022 г. (обн., ДВ, бр. 64 от 9.8.2022 г.).

е абсолютно, неограничимо и трябва да бъде зачитано даже с цената на ограничаване на други основни права⁴¹. Българският КС, тълкувайки преамбюла към българската Конституция, както и разпоредбите на чл. 4, ал. 2, чл. 32, ал. 1 и др. от нея, е имал нееднократно поводи да подчертае, че *достойнството на личността* е въздигнато във *върховен принцип*, че гарантирането му от държавата е основно конституционно начало и че всеки има право на защита срещу посегателствата, които го накърняват⁴². КС схваща достойнството като социална ценност, свързана с оценката на обществото за дадена личност⁴³ и го определя като „присъщо на всяка човешка личност, от което произтичат равните и неотменими права на всички членове на обществото“⁴⁴. Наред със схващането за човешкото достойнство като „*върховен принцип*“, в Решение № 7 от 4.6.1996 г. по к. д. № 1/1996 г.⁴⁵ по повод тълкуването на разпоредбата на чл. 39, ал. 2 КРБ Конституционният съд говори и за „*право на лично достойнство, чест и добро име*“, което е признато и защитено с разпоредбата на чл. 32, ал. 1 КРБ и съществува редом с други конституционно защитени права, сред които правото на личен живот, тайната на кореспонденцията, неприкосновеността на жилището. Всички тези правнозащитени блага КС определя като „комплекс от интереси, които формират обособената интимна сфера на човека, за навлизането в която трябва да съществува преграда, съобразена с морала и манталитета на разумно мислещите хора“. За значението, което КС отдава на правото на лично достойнство, чест и добро име, може да се съди и по това, че той определя посоченото право като „*конкуриращо*“⁴⁶, тъй като с цел неговата защита правото на

⁴¹ Toggenburg, G. (2019), *op. cit.*, p. 3.

⁴² Вж. Решение № 7 от 4.6.1996 г. на КС по к. д. № 1/1996 г. за тълкуване на чл. 39, чл. 40 и чл. 41 от Конституцията с цел изясняване на съдържанието на правото свободно да се изразява мнение и то да се разпространява; на правото да се търси, получава и разпространява информация; определяне смисъла на предвидените в конституционните текстове ограничения на тези права (обн., ДВ, бр. 55 от 28.6.1996 г.); Решение № 20 от 14.7.1998 г. на КС на РБ по к. д. № 16/98 г. (обн., ДВ, бр. 83/98 г.); Решение № 6 от 18.11.2004 г. на КС на РБ по к. д. № 7/2004 г. (обн., ДВ, бр. 104 от 26.11.2004 г.); Решение № 13 от 27.7.2018 г. на КС на РБ по к. д. № 3/2018 г. (обн., ДВ, бр. 65 от 7.8.2018 г.) и др. Решение № 10 от 29.5.2018 г. на КС на РБ по к. д. № 4/2017 г. (обн., ДВ, бр. 48 от 8.6.2018 г.); Решение № 11 от 28.7.2022 г. на КС по к. д. № 3/2022 г. (обн., ДВ, бр. 64 от 9.8.2022 г.) и др.

⁴³ Решение № 10 от 29.5.2018 г. на КС на РБ по к. д. № 4/2017 г. (обн., ДВ, бр. 48 от 8.6.2018 г.).

⁴⁴ Решение № 20 от 14.7.1998 г. на КС на РБ по к. д. № 16/98 г. (обн., ДВ, бр. 83/98 г.).

⁴⁵ Обн., ДВ, бр. 55 от 28.6.1996 г.

⁴⁶ Вж. Решение № 7 от 4.6.1996 г. на КС по к. д. № 1/1996 г. за тълкуване на чл. 39, чл. 40 и чл. 41 от Конституцията с цел изясняване на съдържанието на правото свободно да се изразява мнение и то да се разпространява; на правото да се търси, получава и разпространява информация; определяне смисъла на предвидените в конституционните текстове ограничения на тези права (обн., ДВ, бр. 55 от 28.6.1996 г.).

свободно изразяване и разпространяване на мнение по чл. 39, ал. 1 КРБ, което самó по себе си е от изключително важно значение за установения от Конституцията правов ред⁴⁷, подлежи на съответно ограничение, в частност не може да се упражнява за накърняване на правата и доброто име на друго, както и за призоваване към разпалване на вражда или към насилие над личността (чл. 39, ал. 2 КРБ). По друг повод пък КС е имал възможност да изтъкне, че правото на неприкосновеност на личния живот на гражданите е установено като самостоятелно основно право в Конституцията и изрично е предвидено правото на защита срещу незаконна намеса в личния и семейния живот и посегателство върху честта, достойнството и доброто име на всеки човек (чл. 32, ал. 1), наред с общото право на защита, установено в чл. 56 от Конституцията. По този начин конституционният законодател е утвърдил значимостта на личния и семейния живот и на тяхната неприкосновеност, както и ценността на честта, достойнството и доброто име като присъщи на всяка човешка личност⁴⁸. Относно съотношението между понятията „личен живот“ и „достойнство“ КС е имал случай да изтъкне, че Конституцията не определя смисъла и съдържанието на понятията „личен живот“, „семеен живот“, „чест“, „достойнство“ и „добро име“. Така е, защото понятията „личен живот“ и „семеен живот“ са дотолкова широки, че не се поддават на нормативно определяне⁴⁹. Те обхващат множество аспекти на физическата

⁴⁷ В Решение № 15 от 28.9.1993 г. по к. д. № 17 от 1993 г. (обн., ДВ, бр. 88 от 1993 г.) по повод правото свободно да се изразява и разпространява мнение по чл. 39, ал. 1 КРБ КС изтъква, че това е самостоятелно, индивидуално право на личността, което пряко се свързва със свободата на мисълта (чл. 37, ал. 1) и убежденията (чл. 38) и е свързано с достойнството на човешката личност, издигнато във върховен принцип от преамбюла на Конституцията. „Без то да се абсолютизира или да му се придава особено място в някаква йерархия от ценности и на права, *значението му е фундаментално за установения конституционен ред* (курсивът мой, Е. М.). За личността правото ѝ да изразява своето мнение и да го разпространява чрез слово – писмено или устно, чрез звук, изображение или по друг начин (чл. 39, ал. 1) изглежда иманентно на нейната същност и за възможността ѝ да се реализира в социалната реалност. Свободата на мнение действа като ограничител за регулативните възможности на държавата в редица сфери на обществения живот. Това право стои в основата и на политическия плюрализъм (чл. 11, ал. 1) и на недопустимостта да се монополизира политическата, идеологическата и духовната сфера въобще (чл. 11, ал. 2), както и на други права (напр. правото на информация по чл. 41, ал. 1)“.

⁴⁸ Решение № 11 от 28.7.2022 г. на КС по к. д. № 3/2022 г. (обн., ДВ, бр. 64 от 9.8.2022 г.).

⁴⁹ В същия смисъл е и практиката на ЕСПЧ по тълкуването и прилагането на разпоредбата на член 8, ал. 1 ЕКПЧ в частта ѝ относно понятието „личен живот“ – вж. решение на ЕСПЧ по дело *Sidabras and Džiautas v. Lithuania* (жалби № 55480/00 и № 59330/00), параграф 43, ЕCHR 2004-VIII; решение на ЕСПЧ от 15.1.2009 г. по дело *Reklos & Davourlis v. Greece* (жалба № 1234/05), параграф 39, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-90617%22%5D%7D>; решение на Големата камера на ЕСПЧ от 10.4.2007 г. по дело *Evans v. The United Kingdom* (жалба № 6339/05), параграф 75, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-80046%22%5D%7D> и др.

и социалната идентичност на човека, на личното му самоопределяне, на установяването и развитието на неговите реални лични връзки с другите хора и обществото. Честта, достойнството и доброто име са социални категории, създадени и съществуващи в социална среда, които са утвърдени от Основния закон като конституционен фундамент на правния статус на личността – така Решение № 11 от 28.7.2022 г. на КС на РБ по к. д. № 3/2022 г.⁵⁰.

2. Разпоредбите на член 8 от Европейската конвенция за правата на човека (ЕКПЧ)⁵¹ прогласяват правото на неприкосновеност на личния и семейния живот, на жилището и на тайната на кореспонденцията и обявяват за недопустима намесата на органите на държавна власт в упражняването на тези права, освен в случаите, предвидени в закона и необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност или на икономическото благосъстояние на страната, за предотвратяване на безредици или престъпления, за защита на здравето и морала или на правата и свободите на другите. Чрез систематично тълкуване на посочените разпоредби ЕСПЧ и доктрината извеждат два типа публичноправни задължения, възложени на държавите страни по конвенцията⁵². Като „негативно“ се определя задължението на държавите да се въздържат от недопустима намеса в личния и семейния живот, неприкосновеността на жилището и кореспонденцията на гражданите чрез властнически актове на техните органи⁵³, а като „позитивно“ се квалифицира задължението на държавите да обезпечат в националните

⁵⁰ Обн., ДВ, бр. 64 от 9.8.2022 г.

⁵¹ Подписана на 4.11.1950 г. в Рим. Ратифицирана със закон, приет от Народното събрание на 31.7.1992 г. – ДВ, бр. 66 от 1992 г. В сила за Република България от 7.9.1992 г. Допълнена с Протокол № 2 от 6.5.1963 г., изменена с Протокол № 3 от 6.5.1963 г., Протокол № 5 от 20.1.1966 г., Протокол № 8 от 19.3.1985 г. Обн. ДВ, бр. 80 от 2.10.1992 г., изм. ДВ, бр. 137 от 20.11.1998 г., попр. ДВ, бр. 97 от 9.11.1999 г., изм. ДВ, бр. 38 от 21.5.2010 г.

⁵² Вж. по-подробно Buckley, C. M., Kamber, K., McCormick, P., Harris, D. J. The European Convention on Human Rights – Principles and Law. Council of Europe Publishing, Strasbourg, September 2022, p. 171 et seq.; Харис/О’Бойл/Уорбрик/Бейтс/Бъкли, Право на Европейската конвенция за правата на човека. Превод от английски език. С.: Сиела Норма, 2015, 634–639; Право на зачитане на личния и семейния живот..., цит. съч., 14–18.

⁵³ ЕСПЧ е имал повод да се произнесе, че намесата на органи на публичната власт в правото на лицето на зачитане на личния и семейния му живот, неприкосновеността на жилището и кореспонденцията следва да бъде квалифицирана като „недопустима“, ако бъде установено, че: (1) не е „в съответствие със закона“ (in accordance with the law); (2) не преследва някоя от легитимните цели, изброени в разпоредбата на чл. 8, параграф 2 ЕКПЧ и (3) „не е необходима в едно демократично общество“ – така решение от 2.7.2018 г. по дело *Libert v. France* (жалба № 588/13), параграф 42. Достъпно на [https://hudoc.echr.coe.int/rus/#{%22itemid%22:\[%22001-181273%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus/#{%22itemid%22:[%22001-181273%22]})

си правопорядъци условията за ефективно зачитане на неимуществените права по член 8 ЕКПЧ⁵⁴, включително в равнопоставените отношения на между гражданскоправни субекти, регулирани от нормите на частното право⁵⁵. ЕСПЧ е имал нееднократно поводи да изтъкне, че основната защитна функция на разпоредбите на член 8 ЕКПЧ е съсредоточена върху защитата на човешката личност от произволна намеса от страна на органите на публичната власт, но освен да се въздържат от такива действия (задължение за *non facere*), държавите следва да предприемат и активни правни действия и мерки, предназначени да гарантират уважението към личността в най-разнообразните ѝ проявления и, в частност, към личния ѝ живот, включително в сферата на междуличностните отношения⁵⁶ (задължение за *facere*).

Аналитичното проследяване на практиката на ЕСПЧ по тълкуване и прилагане на разпоредбите на член 8 от ЕКПЧ показва, че макар „буквата“ на неговия параграф 1 да прогласява правото на зачитане на *четири*, на пръв поглед изчерпателно изброени *видове неимуществени блага на личността*, каквито са личният живот, семейният живот, неприкосновеността на жилището и на кореспонденцията, ЕСПЧ всъщност схваща предметното приложно поле на тази разпоредба дотолкова широко, че вмества в него най-разнообразни проявления на личността, сред които

⁵⁴ Специално във връзка със зачитането на човешкото достойнство и свобода в решение на Голямата камера от 16.7.2014 г. по дело *Hämäläinen v. Finland* (жалба № 37359/09), достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-145768>, както и в решение от 11.7.2002 г. по дело *Christine Goodwin v. The United Kingdom* (жалба № 28957/95), достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-60596>, ЕСПЧ е имал случай да изтъкне, че зачитането на човешкото достойнство и човешката свобода по член 8, параграф 1 ЕКПЧ създава за държавите позитивни задължения, при чието изпълнение те имат определена свобода на преценка, но само относно подходящите средства за постигане на признаване на защитеното право, чрез производства, които са „ефективни и достъпни“. Тази свобода на преценка за постигане на посочената цел относно избора на един или друг процедурен ред изцяло принадлежи на субекта на законодателна власт в лицето на парламента.

⁵⁵ В този смисъл вж. решение на ЕСПЧ от 12.1.2016 г. по дело *Bărbulescu v. Romania* [GC] (жалба № 61496/08), параграфи 108–111. Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-159906%22%5D%7D>. Вж. по-подробно и Право на зачитане на личния и семейния живот... Цит. съч., с. 14 и сл.

⁵⁶ В този дух вж. решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 13.6.1979 г. по дело *Marckx v. Belgium* (жалба № 6833/74), параграфи 45–47, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57534%22%5D%7D>, в което съдът подчертава, че повелята за зачитане на семейния живот на гражданите по смисъла на член 8 ЕКПЧ предполага задължение за държавата да осигурява по националното си законодателство условия, позволяващи роднинските отношения да се поддържат и развиват нормално, и, в частност, детето, родено извън брак, да може да се интегрира безпрепятствено в роднинската среда на своите баба и дядо по майчина линия. Вж. също решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 10.4.2007 г. по дело *Evans v. The United Kingdom* [GC] (жалба № 6339/05), параграф 75. Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22itemid%22:%5B%22001-80046%22%5D%7D>

въпроси на половата идентичност, отношенията между родители и деца, защитата на личните данни, производствата по претърсване и изземване, правото на здравословна и благоприятна околна среда и много други⁵⁷. Макар да изхожда от принципното разбиране, че за да може да се позове на член 8 ЕКПЧ, жалбоподателят трябва да установи, че оплакването му попада в обхвата на някоя от четирите сфери на правнозащитени лични интереси, посочени в неговия параграф 1⁵⁸, съдът приема да разгледа и да се произнесе по жалбата, дори когато с нея се търси защита на изрично непосочено в параграф 1 на член 8 конкретно неимуществено, лично субективно право⁵⁹. Специално с оглед на понятието „личен живот“ тази линия в практиката на ЕСПЧ се обяснява с обстоятелството, че съдът схваща това понятие **не** само и **не** толкова като област, свободна от чуждо вмешателство, **не** само като право на усамотение, **не** и като комплекс от всички онези отношения, които са свързани само с бита, семейството, отдиха и потреблението, **ни**то само като израз на вътрешния свят и вътрешните измерения на човешката индивидуалност, а отчита, че личният живот на човека има множество взаимодействия и с тези прояви на личността, които изразяват участието му в производството на духовни и материални блага и в управлението на тези процеси⁶⁰. ЕСПЧ е имал не един и два повода да потвърди своя тълкувателен извод, че правото на ненамеса в личния живот по смисъла на член 8, параграф 1 ЕКПЧ е установено в защита на правото на личностно развитие изобщо⁶¹, независимо дали то се разглежда от гледна точка на отделния човек, като автономна личност или с оглед на проявленията му в социален контекст, т. е. като член на обществото⁶². С оглед на това, според съда, правото

⁵⁷ По-подробно Харис/О’Бойл/Уорбрик/Бейтс/Бъкли. Цит. съч., с. 624, 626 и сл.

⁵⁸ По-подробно в този смисъл вж. Право на зачитане на личния и семейния живот..., цит. съч., с. 11.

⁵⁹ Пак там, с. 12.

⁶⁰ В опит да очертае вододела между личния и обществения живот доктрината в лицето на Христос, В. (1994), Лични права според българското гражданско право. Издателство на БСУ, Бургас, 1994 г., с. 117 и сл., въвежда като разграничителен критерий вида на интереса, с оглед на чието задоволяване се извършват съответните действия. Според посочения автор, личният живот отсъства там, където човешките постъпки засягат значим обществен интерес, с уточнението, че границите на сферата на личния живот са твърде подвижни.

⁶¹ Така решение на ЕСПЧ от 17.2.2005 г. по дело *K.A. and A.D. v. Belgium* (жалби № 42758/98 и № 45558/99), параграф 83. Достъпно на https://www.stradalex.eu/en/se_src_publ_jur_eur_cedh/document/echr_42758-98_001-68355; решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 5.9.2017 г. по дело *Barbulescu v. Romania* (жалба № 61496/08), параграф 71. Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-177082>

⁶² Вж. решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 11.7.2002 г. по дело *Christine Goodwin v. the United Kingdom* (жалба № 28957/95), параграф 90. Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-60596>;

на неприкосновеност на личния живот обхваща и правото на *частен социален живот*, разбирано като право на всеки човек да се обръща към други лица, за да установи и изгради връзки с тях и с външния свят⁶³. Този принцип е с основополагащо значение за възприетото в практиката на ЕСПЧ схващане, че защитното действие на разпоредбите на член 8 ЕКПЧ не се ограничава само личния живот, разбиран като вътрешния свят на човека и правото му да реши да се изключи от външни контакти (*the right to be let alone*⁶⁴), а че при определени условия в обхвата му попада правото на развитие на личността чрез упражняване на професионална или търговска дейност⁶⁵. В този смисъл в обхвата на личния живот може да съществува зона на взаимодействие на човека с други хора дори и в публичен контекст, чрез която се упражнява правото на индивида да формира и да развива отношения с други хора, включително отношения от професионален характер и/или упражняване на свободна стопанска инициатива⁶⁶.

4. И в по-новата си практика от последните десетилетия ЕСПЧ поддържа устойчива тенденция към *разширително тълкуване* на разпоредбата на член 8, параграф 1 ЕКПЧ, включвайки в защитния ѝ обхват неимуществени права върху изрично **непосочени** в нея лични блага, сред които такива, свързани с правната индивидуализация на физическите лица, например правото на личностна идентичност (*right to identity*)⁶⁷,

решение на ЕСПЧ от 29.7.2002 г. по дело *Pretty v. the United Kingdom* (жалба № 2346/02), параграф 61. Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-60448>.

⁶³ Така решение на ЕСПЧ от 24.2.1998 г. по дело *Botta v. Italy* (жалба № 21439/93), параграф 32. Достъпно на https://www.stradalex.eu/en/se_src_publ_jur_eur_cedh/document/echr_21439-93. В това решение съдът се придържа в основни линии към тълкувателните си изводи за понятието „личен живот“, възприети в решението му от 16.12.1992 г. по дело *Niemietz v. Germany* (жалба № 13710/88), параграф 29. Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57887>. Вж. също решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 5.9.2017 г. по дело *Barbulescu v. Romania* (жалба № 61496/08), параграф 71. Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-177082>

⁶⁴ Вж. по-подробно Craven, B. *Personhood: The Right to be let alone*. – *Duke Law Journal* 1976, p. 699 et seq.

⁶⁵ Вж. решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 12.6.2014 г. по дело *Fernández Martínez v. Spain* [GC] (жалба № 56030/07), параграф 109. Достъпно на <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/wp-content/uploads/2015/06/CASE-OF-FERNANDEZ-MARTINEZ-v.-SPAIN.pdf>; решение на ЕСПЧ от 27.5.2013 г. по дело *Oleksandr Volkov v. Ukraine* (жалба № 21722/2011), параграфи 165–66. Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-115871>; решение на ЕСПЧ от 28.5.2009 г. по дело *Bigaeva v. Greece* (жалба № 26713/05), параграф 23. Достъпно на https://www.stradalex.eu/en/se_src_publ_jur_eur_cedh/document/echr_26713-05

⁶⁶ Вж. практиката на ЕСПЧ, посочена в Право на зачитане на личния и семейния живот..., цит. съч., 35–36.

⁶⁷ Вж. решението на ЕСПЧ от 20.12.2005 г. по дело *Wisse v. France* (жалба № 71611/01), параграф 24, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22appno%22:%5B%2271611/01%22%5D,%22item>

правото на име⁶⁸, на собствено изображение (образ)⁶⁹, правото на човешко достойнство, физически и психически интегритет, свободно развитие и автономия на личността⁷⁰, доброто име в обществото (репутация⁷¹) и др.⁷² ЕСПЧ нееднократно е давал израз на виждането си, че понятието „личен живот“ по член 8 е дотолкова широко, че съдържанието му не се поддава на изчерпателно изброяване и дефиниране⁷³, тъй като обхваща физическия и психически интегритет на лицето и поради това може да включи най-разнообразни прояви и аспекти на личността като цялостен, динамичен комплекс от воля, разум, самосъзнание, темперамент, характер, способности, мотивация – решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 7.2.2012 г. по дело *Axel Springer AG v. Germany* (жалба № 39954/08),

id%22:[%22001-71735%22]}

⁶⁸ Вж. решение на ЕСПЧ от 22.2.1994 г. по дело *Burghartz v. Switzerland* (жалба № 16213/90), параграф 24, достъпно на [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22002-10409%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22002-10409%22])

⁶⁹ Вж. решение на ЕСПЧ от 11.1.2005 г. по дело *Sciaccia v. Italy* (жалба № 50774/99). Достъпно на <https://www.5rb.com/wp-content/uploads/2013/10/Sciaccia-v-Italy-ECHR-11-Jan-2005.pdf>; решение на ЕСПЧ от 15.1.2009 г. по дело *Reklos v. Greece* (жалба № 1234/05). Достъпно на <https://www.5rb.com/wp-content/uploads/2013/10/Reklos-v-Greece-ECHR-15-January-2009.pdf> и др.; решение на ЕСПЧ по допустимост от 21.2.2002 г. по дело *Schüssel v. Austria (dec.)* (жалба № 42409/98), достъпно на [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:\[%22001-22209%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:[%22001-22209%22])

⁷⁰ Вж. решение на ЕСПЧ от 28.4.2009 г. по дело *Karakó v. Hungary* (жалба № 39311/05). Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-1573>; решение на ЕСПЧ от 11.7.2002 г. по дело *Christine Goodwin v. the United Kingdom* (жалба № 28957/95), параграф 90. Достъпно на [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22appno%22:\[%2228957/95%22\],%22itemid%22:\[%22001-60596%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22appno%22:[%2228957/95%22],%22itemid%22:[%22001-60596%22]); решение на ЕСПЧ от 29.4.2002 г. по дело *Pretty v. the United Kingdom* (жалба № 2346/02), параграф 61. Достъпно на [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22appno%22:\[%222346/02%22\],%22itemid%22:\[%22001-60448%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22appno%22:[%222346/02%22],%22itemid%22:[%22001-60448%22])

⁷¹ В решението си от 29.6.2004 г. по дело *Chauvy and Others v. France* (жалба № 64915/01), достъпно на [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-61861%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-61861%22]) ЕСПЧ тълкува разширително разпоредбата на член 8, параграф 1 от конвенцията, като приема, че макар да не е изрично посочена в изброяването, репутацията на човека се обхваща от защитното действие на член 8, доколкото тя е елемент от цялостната и единна личност на човека. Вж. също решение на ЕСПЧ от 15.11.2007 г. по дело *Pfeifer v. Austria* (жалба № 12556/03), достъпно на <https://www.5rb.com/wp-content/uploads/2013/10/Pfeifer-v-Austria-ECHR-15-Nov-2007.pdf>. По друг повод понятието „личен живот“ е определено от ЕСПЧ като широко понятие, което обхваща, покрай другото, аспекти на физическата и социална идентичност на индивида, включително правото на лична автономия, лично развитие и установяване и развитие на взаимоотношения с други човешки същества, включително правото на зачитане на решението на лицето да стане или не родител – така решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 10.4.2007 г. по дело *Evans v. The United Kingdom* (жалба № 6339/05), параграф 75, достъпно на [https://hudoc.echr.coe.int/rus#%22itemid%22:\[%22001-80046%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/rus#%22itemid%22:[%22001-80046%22]).

⁷² В този смисъл O'Callaghan, P., Article 8 ECHR as a General Personality Right? – *Journal of European Tort Law (De Gruyter)* 2015, vol. 6, Issue 1, p. 69. Вж. и решение на ЕСПЧ от 7.2.2012 г. по дело *Von Hannover v. Germany № 2* (жалби № 40660/08 и № 60641/08), параграф 95, достъпно на [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-109029%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-109029%22])

⁷³ Изрично в този смисъл вж. решение на ЕСПЧ по дело *Sidabras and Džiautas v. Lithuania* (жалби № 55480/00 и 59330/00), параграф 43, ECHR 2004-VIII; решение на ЕСПЧ от 15.1.2009 г. по дело *Reklos & Davourlis v. Greece* (жалба № 1234/05), параграф 39, достъпно на [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-90617%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-90617%22]).

параграф 83⁷⁴. В решенията си от 24.7.2003 г. по дело *Smirnova v. Russia* (жалби № 46133/99 и № 48183/99), параграф 95⁷⁵ и от 10.11.2015 г. по дело *Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France* (жалба № 40454/07), параграф 82⁷⁶ ЕСПЧ изтъква, че наред с разнообразните аспекти на личностната идентичност и реализация, физически и морален интегритет, понятието „личен живот“ включва и правото на лицето на невмешателство в личното му пространство, т. е. правото му да се уедини (правото да бъде оставен сам), изключвайки всяка форма на интервенция в неговия личен свят. Съдът приема, че в това отношение правната защита, предоставена от разпоредбите на член 8 ЕКПЧ, има за цел да осигури развитието, без външна намеса, на личността на всеки човек в отношенията му с останалите членове на обществото. От тази гледна точка в обхвата на понятието „личен живот“ може да попадне и общуването с други членове на обществото, включително когато лицето е публична личност⁷⁷. ЕСПЧ е имал многократно поводи да изтъкне, че макар правото на невмешателство в личния живот по член 8 ЕКПЧ при обикновените граждани да се поддава на по-ефективна правна защита в сравнение с положението при публичните личности⁷⁸, последните също могат, при определени обстоятелства, да се позовават на „легитимното очакване“ за защита на правото им на ненамеса в личната им сфера и зачитане на техния личен живот⁷⁹. В частност, ЕСПЧ е постановил, че публикуването на фотографско изображение/снимка може да накърни правото на ненамеса в личния живот и при публичните личности. Особено ярък израз това виждане е намерило в решението на ЕСПЧ от 7.2.2012 г. по дело *Von Hannover v. Germany* № 2 (жалби № 40660/08 и № 60641/08), параграфи 95, 97⁸⁰, в

⁷⁴ Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109034>

⁷⁵ Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-61262%22%7D>

⁷⁶ Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-158861%22%7D>

⁷⁷ Вж. цитираното по-горе решение на ЕСПЧ от 10.11.2015 г. по дело *Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France* (жалба № 40454/07), параграф 83, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-158861%22%7D>; решение на ЕСПЧ от 14.10.2009 г. по дело *Petrina v. Romania* (жалба № 78060/01), параграф 27, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-88963%22%7D>.

⁷⁸ Вж. така решение на ЕСПЧ от 14.6.2005 г. по дело *Minelli v. Switzerland* (жалба № 14991/02).

⁷⁹ Вж. решение на ЕСПЧ от 9.11.2006 г. по дело *Leempoel & S.A. ED. Ciné Revue v. Belgium* (жалба № 64772/01), параграф 78, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-77921%22%7D>; решение на ЕСПЧ от 4.6.2009 г. по дело *Standard Verlags GmbH v. Austria* (№ 2) (жалба № 21277/05), параграф 48, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-92865%22%7D>; решение на ЕСПЧ от 23.7.2009 г. по дело *Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France* (жалба № 40454/07), параграф 53, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-158861%22%7D> и др.

⁸⁰ Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-109029%22%7D>

което, подобно и на други свои решения, съдът е приел, че една снимка може да съдържа „много лична, дори интимна информация за дадено лице или неговото семейство“⁸¹. Тълкувайки разширително понятието „личен живот“ по член 8 ЕКПЧ, ЕСПЧ включва в обхвата му правото на всеки човек на защита на собственото му изображение, подчертавайки, че образът на дадено лице представлява един от основните атрибути на неговата личност, тъй като разкрива уникални характерни черти, по които то се отличава от останалите индивиди в обществото. В този смисъл според ЕСПЧ правото на защита на собственото изображение (образ) се схваща като един от основните компоненти на личността и, като цяло, на личностното развитие и предполага правото на индивида да контролира използването на неговото изображение, включително правото му да откаже същото да бъде публикувано или направено достъпно за обществеността по какъвто и да е начин⁸².

Израз на разширителното тълкуване на понятието „личен живот“ по член 8 ЕКПЧ е виждането на ЕСПЧ, че при решаване на въпроса дали публикуването на една фотография представлява намеса в личния живот на засегнатото лице, съдът следва да вземе предвид обстоятелствата и начина, по който снимката е направена и, по-конкретно, станало ли е това със съгласието на засегнатото лице⁸³, а ако такова липсва – в каква степен този факт е формирал у засегнатото лице усещане за намеса в личната му сфера вследствие публикуването на снимката⁸⁴. Съдът е при-

⁸¹ Вж. също решение на ЕСПЧ от 10.11.2015 г. по дело *Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France* (жалба № 40454/07), параграф 85, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-158861%22>}}

⁸² Вж. решение на ЕСПЧ от 7.2.2012 г. по дело *Von Hannover v. Germany* № 2 (жалби № 40660/08 и 60641/08), параграф 96, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-109029%22>}}

⁸³ За правното значение на наличието или липсата на съгласие на засегнатото лице в разглежданата хипотеза вж. решението на ЕСПЧ от 26.2.2002 г. по дело *Krone Verlag GmbH & Co. KG v. Austria* (жалба 34315/96), параграф 37, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22appno%22:%22234315/96%22,%22itemid%22:%22001-60173%22>}}

⁸⁴ В решението на ЕСПЧ от 17.10.2006 г. по дело *Gourguenidze v. Géorgie* (жалба № 71678/01), параграфи 55–60 е прието, че публикуването на снимка на дадено лице поначало е въпрос, който засяга личния му живот, но решаващият съдебен състав трябва да прецени конкретно дали снимката отразява обстоятелства от личната сфера или обществени изяви на лицето, както и дали същата е била предназначена само за ограничен достъп на определени лица или е съществувала тя да стане общодостъпна. Вярно е, че свободата на изразяване на мнение по член 10 ЕКПЧ се разпростира и върху публикуването на снимки (фотографски изображения), но при упражняването на това право от особено значение е защитата на доброто име, честта и репутацията на другите и зачитането на техните права. Решението е достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-77519%22>}. Вж. още решение на ЕСПЧ от 14.6.2007 г. по дело *Hachette Filipacchi Associés v. France* (жалба № 71111/01), параграф 48, достъпно на <https://>

ел, че фотографии, публикувани в булевардната преса, таблоиди и други подобни издания на така наречената „сензационна журналистика“, които обикновено имат за цел да удовлетворяват общественото любопитство относно интимни подробности от личния живот на дадено лице⁸⁵, често се правят в атмосфера на преследване и издебване от папараци, което е от естество да предизвика у засегнатото лице усещане за затормозяваща намеса в личния му живот⁸⁶. Наред с това, при преценката на въпроса, дали публикуването на една фотография представлява намеса в личния живот на засегнатото лице, ЕСПЧ отдава значение на целта, за която е била използвана снимката⁸⁷, възможността на фотографа, у когото се е намирала снимката, да я използва против съгласието на заснетото лице⁸⁸, както и последиците от публикуването на снимката и оттук – степента на сериозност на намесата в личния живот на засегнатото лице⁸⁹.

В решението си от 24.6.2004 г. по дело *Von Hannover v. Germany № 1* (жалба № 59320/00)⁹⁰, подлагайки на разширително тълкуване раз-

hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-81066%22%5D%7D; решение от 24.6.2004 г. по дело *Von Hannover v. Germany № 1* (жалба № 59320/00), параграф 59, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%222001-61853%22%5D%7D>; решение на ЕСПЧ от 4.9.2003 г. по дело *Sciaccà v. Italie* (жалба № 50774/99), параграф 29, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%222001-44508%22%5D%7D>; решение на ЕСПЧ от 28.1.2003 г. по дело *Peck c. Royaume-Uni* (жалба № 44647/98), параграф 61, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-5043> и др.

⁸⁵ Такива случаи са разгледани от ЕСПЧ в решенията му от 1.7.2003 г. по дело *Société Prisma Presse v. France* (жалба № 66910/01), достъпно на <https://juricaf.org/arret/CONSEILDELEUROPE-COUREUROPEENNEDESROITSDELHOMME-20030701-6691001>; от 1.7.2003 г. по дело *Société Prisma Presse v. France* (жалба № 71612/01), достъпно на <https://juricaf.org/arret/CONSEILDELEUROPE-COUREUROPEENNEDESROITSDELHOMME-20030701-7161201>; от 23.7.2003 г. по дело *Hachette Filipacchi Associés v. France (ICI PARIS)* (жалба № 12268/03), параграф 40, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-1414>

⁸⁶ Вж. решение на ЕСПЧ от 7.2.2012 г. по дело *Von Hannover v. Germany № 2* (жалби № 40660/08 и 60641/08), параграф 59, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%222001-109029%22%5D%7D>

⁸⁷ Вж. решението на ЕСПЧ от 15.1.2009 г. по дело *Reklos & Davourlis v. Greece* (жалба № 1234/05), параграф 42, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%222001-90617%22%5D%7D>

⁸⁸ Вж. решение на ЕСПЧ от 25.9.2001 г. по дело *P.G. and J.H. v. the United Kingdom* (жалба № 44787/98), параграф 57, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%222001-59665%22%5D%7D>

⁸⁹ Вж. решението на ЕСПЧ от 15.1.2009 г. по дело *Reklos & Davourlis v. Greece* (жалба № 1234/05), параграфи 38–43, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%222001-90617%22%5D%7D>

⁹⁰ Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%222001-61853%22%5D%7D>. Свързани дела *Von Hannover v. Germany № 2* (жалба № 40660/08) и *Von Hannover v. Germany No. 3* (жалба № 8772/10). Фактите по случая са свързани с правните действия, предприети от Каролина, принцеса на Хановер и дъщеря на принца на Монако Рение III, по предотвратяване на по-нататъшното публикуване в германски таблоиди на нейни снимки с децата ѝ и нейния партньор. В решението си от 19.12.1995 г. по дело № VI ZR 15/95 „*Caroline von Monaco II*“ Федералният съд на Германия приема, че и публичните личности имат право на неприкосновеност на личния живот и че то не е ограничено само в рамките на дома им, а обхваща и публикуването на техни фотографии в медиите. Извън дома си обаче публичните личности не могат да разчитат на правната защите-

поредбите на член 8 ЕКПЧ, ЕСПЧ приема, че понятието „личен живот“ обхваща физическите и психически проявления на човешката личност в нейното единство и цялост (курсивът мой, Е. М.). Целта на посочените разпоредби съдът вижда в това да бъдат осигурени разгръщането и развитието на личността на всеки индивид в неговите отношения с останалите членове на обществото, без те да бъдат смущавани от външна намеса⁹¹. С оглед на това понятието „личен живот“ се схваща в широкия спектър на най-различните форми на взаимодействие между човека и заобикалящия

ност на тяхната лична сфера (privacy), освен ако са се усамотили в изолирано от очите на публиката място (eine örtliche Abgeschiedenheit), давайки да се разбере, че искат да бъдат оставени на спокойствие. Предвид това ще е налице противоположна намеса в личната сфера на тези публични личности, ако публикуваните в медиите техни снимки са направени тайно (например от папараци), респ. ако заснетото лице не е подозирало, че го снимат. В същото време обаче Федералният съд на Германия отхвърля частично жалбата на Каролина, принцеса на Ханوفر, с мотива, че като публична личност *par excellence* тя трябва да толерира публикуването в медиите на нейни фотографски изображения, направени на обществени места, даже ако на тях са заснети сцени от ежедневието ѝ, а не публични изяви при упражняване на нейните функции в обществото. Така е, защото публиката има законен (легитимен) интерес да се информира за действията на публичните личности. С решение от 15.12.1999 г. по дело № 1 BvR 653/96, „*Caroline von Monaco*“, образувано въз основа на конституционна жалба на Каролина, принцеса на Ханوفر, германският Федерален Конституционен съд постановява, че е налице нарушение на личните права на жалбоподателката по смисъла на чл. 2, параграф 1 във връзка с чл. 1, § 1 от германския Основен закон. За да достигнат до този правен извод, конституционните съдии съотнасят защитения чрез свободата на печата и другите средства за масово осведомяване интерес на обществото и всеки негов член от получаване на информация (правото на всеки да бъде информиран), от една страна, а от друга – личните права на фотографираното без негово знание и съгласие лице, чиито снимки са обект на публикация в таблоидите. През призмата на тази съпоставка съдиите приемат, че защитата на личния живот е ограничена в две насоки. От една страна, в обхвата на тази защита попадат кадри от частния (личния) живот, чието довеждане до знанието на публиката е мъчително и неприемливо за засегнатото лице. От друга страна, защитата на личния живот се разпростира не само в рамките на дома, но и в места, където човек отива, за да „разпусне“, да си почине, да се разтовари от задачите в ежедневието (например ресторант). С оглед на това ще е налице недопустима намеса, че е налице правнозащитената лична сфера (privacy), когато правещият фотографията (папарак) се е възползвал от доверчивостта на заснетото лице. Федералният Конституционен съд на Германия издава забрана за публикуването на снимки на Каролина с нейните деца, мотивирайки се с нуждата на децата от по-засилена правна защита в сравнение с тази, която следва да се осигури на възрастните. Извън това, решаващият състав постановява, че не е налице нарушение на неприкосновеността на личния живот, когато снимките са направени на обществени места, тъй като Каролина, принцесата на Ханوفر, е публична фигура в съвременното общество. ЕСПЧ приема, че е налице нарушение на неприкосновеността на личния живот на жалбоподателката по смисъла на член 8 ЕКПЧ с аргумента, че сцени от ежедневието, включващи занимания със спорт, разходка, посещение на ресторант или почивка, са от чисто личен характер, но също така отбелязва, че „снимките, появяващи се в таблоидната преса, често се правят в условията на продължителен психически тормоз, който предизвиква у засегнатото лице много силно усещане за намеса в личния му живот или дори за преследване“ и че „контекстът, в който са направени тези снимки – без знанието или съгласието на жалбоподателя – и тормозът, претърпян от много публични личности в ежедневието им не могат да бъдат игнорирани“.

⁹¹ Вж. и решение от 16.12.1992 г. по дело *Niemietz v. Germany* (жалба № 13710/88), параграф 29, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-57887%22%5D%7D>

го социум, независимо че същите не са изрично включени в изброяването на правнозащитените блага по член 8, ал. 1 ЕКПЧ. Макар да признава, че понятието „личен живот“ по смисъла на член 8, ал. 1 ЕКПЧ е автономно, при изясняването му ЕСПЧ черпи допълнителни аргументи и от тълкуването на чл. 2, ал. 1 от германския Основен закон, който цели да създаде конституционни гаранции, че всеки има правото на свободно развитие на неговата личност, доколкото с това не се нарушават правата на други лица, или конституционно установения ред, или правилата на морала. Привличането на чл. 2, ал. 1 от германския Основен закон в аргументацията на ЕСПЧ в решението му по дело *Von Hannover v. Germany № 1* е показателно, доколкото тази разпоредба в систематичната ѝ, правно-логическа връзка с чл. 1, ал. 1 от германския Основен закон, закрепващ принципа за неприкосновеността на човешкото достойнство и неговата конституционноправна гарантираност⁹², се схваща в германската съдебна практика *като израз на концепцията за всеобщото право на личността*. Приема се, че обект на защита е не просто свободата на личността за избор на поведение в рамките на позволеното от закона, а самата човешка личност в цялото многообразие и всеобхватност на нейното съществуване като статика (*das Sein der Person im Unterschied zum Tun*)⁹³. Доколкото деликтната защита на личните права се осигурява фрагментарно в разпоредбата на § 823, ал. 1 от германския ГК чрез изброяването на отделни видове лични права като живот, телесна цялост, здраве, свобода и други права, тъкмо разпоредбата на чл. 2, § 1 от германския Основен закон се схваща като защита на личността срещу всякакви посягателства не само чрез актове на органи на публичната власт, но и в равнопоставените отношения със субекти на частното право. Като се осигурява защита на всеобщото право на човека върху неговата личност, по този начин се охраняват всички нейни проявления, макар за някои от тях защита в закона да не е изрично предвидена. Това положение намира подкрепа в германската доктрина⁹⁴, а също и в практиката, която изтъква, че след като Основният закон признава правото на зачитане на човешкото достойнство (чл. 1) и правото на свободно развитие и разгръщане на личността не само

⁹² Sachs, M. (Hrsg., 1999), op. cit., S. 123 ff.

⁹³ Така Sachs, M. (Hrsg., 1999), op. cit., S. 172 ff.

⁹⁴ По-подробен преглед на развитието на възгледите в доктрината и практиката вж. у Brüggemeier, G., *Constitutionalisation of Private Law—The German Perspective*. – In: Barkhuysen, T., Lindenburgh, S. (Eds.), *Constitutionalisation of Private Law*. Series: *Constitutional Law Library*. Volume 2. Brill Publisher, Nijhof, 2006, 59–82; Flechsig, N., *Das Recht an Briefen – Besonderer Schutz des geschriebenen Wortes*. – In: *Festschrift für Reinhold Kreile zum 65. Geburtstag*, C. H. Beck, München 1994, 181–187.

в публичноправните отношения, но и като едно абсолютно гражданско субективно право, което следва да бъде зачитано от всеки, доколкото то не накърнява правата на други лица, конституционно установения ред и правилата на морала (чл. 2), всеобщото право на личността трябва да бъде разглеждано като *конституционно гарантирано основно право на личността*⁹⁵. Приема се, че всеобщото право на човека върху неговата личност обхваща всички нейни проявления, сред които правото на лична сфера, правото на собствено изображение, правото на чест, правото на самоопределение при творческото пресъздаване на вътрешната същност на човека и житейската му съдба⁹⁶, а в практиката си по граждански дела германският Федерален съд го квалифицира като „друго право“ („sonstiges Recht“) по смисъла на § 823, ал. 1 от германския ГК (ГГК)⁹⁷.

5. Показателно за степента, в която ЕСПЧ е повлиян от учението за всеобщото право на личността, е отношението му към проблема *дали репутацията на човека се обхваща от защитата срещу незаконна намеса в личния живот* или то представлява *отделно, самостоятелно и независимо лично субективно право*.

⁹⁵ Вж. решението от 25.5.1954 г. на Федералния съд на Германия (BGH) по дело I ZR 211/53, *Schacht-Briefe / Leserbrief* (Neue Juristische Wochenschrift 1954, S. 1404). Уважавайки предявения иск, решаващият състав приема, че писма и други лични записки, бележки, рисунки не могат по правило да бъдат публикувани без съгласието на техния автор, а при наличие на такава, публикуването може да стане само по указания от автора начин. В мотивите съдът се аргументира със закрепената в чл. 1 и чл. 2 от германския Основен закон защита на личността във всичките ѝ проявления, която намира приложение и в хипотези, при които личните писма, записки, рисунки или бележки нямат необходимата форма и вид, за да попаднат в приложното поле на авторскоправната защита. Опирайки се на застъпеното от немската цивилистика от XIX в. схващане за признаването на всеобщото право на личността (umfassendes Persönlichkeitsrecht), обосновано в трудовете на Otto von Gierke (Deutsches Privatrecht Band 1, S. 707; Band 3, S. 887), J. Kohler (Das Recht an Briefen. – In: Archiv für bürgerliches Recht, Band 7, S. 94 ff., 101) и др., решаващият съдебен състав приема, че конституционнопризнатото от чл. 1, § 1 и чл. 2, § 1 на германския Основен закон всеобхватно право на личността има абсолютен характер и следва да бъде зачитано от всички.

⁹⁶ Brüggemeier, G., Haftungsrecht: Struktur, Prinzipien, Schutzbereich. Enzyklopädie der Rechts- und Staatswissenschaft. Abteilung Rechtswissenschaft. Springer Science & Business Media, Berlin, 2006, S. 264 ff., 271 ff.

⁹⁷ Вж. решения на Федералния съд на Германия от 2.4.1957 г. по дело № VI ZR 9/56 (Persönlichkeitsrecht), BGHZ 24, 72, достъпно на <https://www.servat.unibe.ch/dfr/bz024072.html>; от 14.2.1958 г. по дело № I ZR 151/56 (Herrenreiter), BGHZ 26, 349, достъпно на <https://www.servat.unibe.ch/dfr/bz026349.html>; от 18.3.1959 г. по дело № IV ZR 182/58 (C. Valente), BGHZ 30,7, достъпно на [https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung? Gericht=BGH&Datum=18.03.1959&Aktenezeichen=IV%20ZR%20182/58](https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Gericht=BGH&Datum=18.03.1959&Aktenezeichen=IV%20ZR%20182/58). Вж. също решение на германския Федерален конституционен съд от 14.2.1973 г. по дело I BvR 112/65 (Soraya) BVerfGE 34, 69, в което е прието, че при тежки нарушения на всеобщото право на човека върху неговата личност присъждането на парично обезщетение за причинените неимуществени вреди е в съответствие с разпоредбите на чл. 1 и 2 от Основния закон. Достъпно на <https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv034269.html>

В решението си от 28.4.2009 г. по дело *Karakó v. Hungary* (жалба № 39311/05)⁹⁸ ЕСПЧ е имал случай да се произнесе по жалба на политик, който твърдял, че репутацията му е накърнена от изявления и публикации на негови политически опоненти по време на изборната кампания. Съдът приема, че посочените деяния в случая са засегнали не личното достойнство, т. е. самооценката на жалбоподателя и личното му усещане за неговата собствена значимост, а че непосредствен обект на засягане е оценката на обществото за неговата личност и стойност като член на това общество и като участник в обществения живот, т. е. честта *strictu sensu*⁹⁹. Според решаващия състав хипотезите, при които защитата на репутацията може да се разглежда като самостоятелно правнозащитено благо, са сравнително по-редки и са свързани само с такива очернящи личността твърдения, чието публикуване неизбежно има пряко негативно отражение върху личния живот на засегнатия. ЕСПЧ приема, че правото на защита на репутацията може да се разглежда като самостоятелно лично право, попадащо в защитния обхват на член 8 ЕКПЧ, ако се установи, че увреждането ѝ е дотолкова сериозно, че накърнява духовния интегритет, т. е. достойнството на засегнатото лице. Във връзка с въпроса дали понятието личен живот по смисъла на член 8 ЕКПЧ обхваща репутацията на човека ЕСПЧ е изтъкнал, че конституционното и частното право на редица държави провеждат ясно разграничение между личното достойнство и персоналният интегритет на личността (*personal integrity*), от една страна, и репутацията на човека (*reputation*) – от друга. Касае се за две блага на личността, чиято правна закрила се осигурява чрез различни правни способи, в частност чрез въздигане на посегателствата върху тях в отделни престъпления¹⁰⁰. ЕСПЧ приема, че правото на лично достойнство (*personal integrity right*), попадащо под обсега на член 8 ЕКПЧ, не е свързано с оценката на обществото за личността на засегнатото лице, за разлика от репутацията, при която тази оценка е от решаващо значение. Разликата между тази външна и вътрешна страна на човешкото достойнство е, че човек може да изгуби уважението, почитта и респекта на обществото, т. е. външната страна на достойнството, но неговият духовен интегритет и вътрешна самооценка, свързана със самоосъзнаването на мястото му

⁹⁸ Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-1573>

⁹⁹ Решение на ЕСПЧ от 28.4.2009 г. по дело *Karakó v. Hungary* (жалба № 39311/05), параграфи 18, 23, 28, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-1573>

¹⁰⁰ Пак там, параграфи 22 и 23.

като член на обществото и на неговите собствени качества и стойност са елемент от вътрешния му духовен свят.¹⁰¹

Анализът на мотивите към решението на ЕСПЧ по споменатото дело *Karakó v. Hungary* дава основание да се поддържа, че в синхрон с националните правопорядъци, съдебна практика и доктрина на редица държави¹⁰² ЕСПЧ провежда ясно разграничение между личното дос-

¹⁰¹ Пак там.

¹⁰² Според националните законодателства на европейските държави, САЩ, Канада и др. репутацията като благо на личността традиционно се защитава чрез въздигане на клеветата (*defamation*, *diffamation*, *Verleumdung*, *difamación*, *diffamazione*, *smaad*, *δυσφήμιση*) в престъпление против доброто име и положителната оценка на обществото за дадено лице, доколкото неблагоприятните последици от осъществяването на това деяние накърняват главно социалния статус, т. е. положението, което засегнатото лице заема в обществото и/или икономическите му интереси. По този въпрос вж. проведеното в рамките на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа мащабно сравнителноправно изследване, публикувано под заглавието OSCE. Organization for Security and Co-operation in Europe. The Representative on Freedom of the Media. Libel and Insult Laws: A Matrix on where we stand and what we would like to achieve. A comprehensive database on criminal and civil defamation provisions and court practices in the OSCE region. Vienna 2005, 6–177 (достъпно на <https://www.osce.org/files/f/documents/1/0/41958.pdf>). Английската съдебна практика приема, че в някои случаи деянията, съставляващи клеветата (*defamation*), накърняват по-драстично личността на засегнатото лице, защото представляват посегателство върху персоналния интегритет на физическото лице (*personal integrity of the individual*). В решението си по дело *John v. MGN* [1997] QB 586, 607 съдията сър Томас Бингъм е подчертал, че в колкото по-голяма степен клеветата засяга репутацията и останалите ключови, сърцевинни елементи на цялостната личност на ищеца, толкова по-тежко и сериозно е правонарушението и по-голяма е степента на неговата обществена опасност. А по друг повод в решението си по дело *Crampton v. Nugawela* (1997) 41 NSWLR 176, 193 решаващият състав е приел, че в известен смисъл „репутацията на физическото лице представлява целия му живот“. За тези и други решения вж. по-подробно O’Callaghan, P., *op. cit.*, p. 74, footnote 34. Провеждайки разграничение между вътрешна и външна страна на човешката чест, германската съдебна практика и доктрина схващат вътрешния аспект на честта (*innere Ehre*) като сърцевина на личността и я свързват със самоуважението, самооценката и личното достойнство на човека. Тази вътрешна страна на честта е голям обект на правна защита, когато със слово бъде накърнено достойнството на лицето. Напротив, външните аспекти на честта (*äussere Ehre*) изразяват оценката на другите за лицето. Тази външна оценка на останалите членове на обществото изразява социалната стойност и значимост на човешката чест (*der soziale Geltungswert des Ehrbegriffs*), която е от особена важност за публичните личности, и в частност за политиците. Вж. по-подробно Ehmman, H., *Das allgemeine Persönlichkeitsrecht – Zur Transformation unmoralischer in unerlaubte Handlungen.* – In: Canaris, C., Heldrich, A. (Hrsg.), *Festgabe für 50 Jahre Bundesgerichtshof*, München: C. H. Beck, 2000, P. II.1.a). Действащото българско законодателство, практика и доктрина изхождат от разбирането, че непосредствен обект на засягане при престъплението клевета по чл. 147, ал. 1 НК са обществените отношения, осигуряващи неприкосновеността на доброто име на човека в обществото, т. е. на положителната обществена оценка за личността на конкретно физическо лице. Изпълнителното деяние може да се изрази в разгласяване на неистинско позорно обстоятелство за пострадалия или в приписване на неизвършено от него конкретно престъпление. Още в началото на 70-те години на миналия век ВС прие с ТР № 12 от 1.4.1971 г. по н. д. № 9/71, ОЧНК, че „съставът на чл. 147 НК е основният текст за престъплението клевета и изисква деецът да е разгласил позорно обстоятелство за друго или да му е приписал престъпление: следователно „неистинността на разгласеното позорно обстоятелство или приписаното престъпление се явява елемент от състава на това престъпление, без

тойност (personal integrity), т. е. самооценката на лицето за собствената му стойност като участник в обществените процеси, от една страна, и репутацията на личността, схваната като външна оценка на обществото за това лице (external evaluation of the individual), от друга. За разлика от

наличието на който не е налице престъплението клевета; ето защо, ако разгласеното позорно обстоятелство или приписаното престъпление е истина, то извършеното деяние ще бъде несъставомерно и деецът няма да бъде наказан⁴. За разлика от клеветата, при обидата по чл. 146, ал. 1 НК непосредствен обект на засягане са обществените отношения, които осигуряват неприкосновеността на личното чувство за достойнство, самооценката на човека, положителната оценка, която всеки има за собствената си личностна и обществена ценност. Изпълнителното деяние на обидата се изразява в казване или извършване на нещо унижително за честта или достойнството на друго лице. Докато обидата представлява престъпно засягане на самооценката на пострадалия в негово присъствие, без оглед на това дали обидните думи съответстват на действителността, то клеветата засяга обществената оценка за лицето пред трети лица чрез неистински твърдения – Решение № 81 от 22.6.2021 г. по вчхд № 313/2021 г. на Окръжен съд – Русе. В мотивите на посоченото решение решаващият състав е постановил, че съгласно чл. 147, ал. 1 от НК клеветата е умишлено разгласяване на позорно обстоятелство за друго лице или приписването му на неизвършено от него престъпление. В случая обект на престъплението са обществени отношения, осигуряващи неприкосновеността на доброто име на човека в обществото, на положителната обществена оценка за личността. За да бъде осъществен съставът на престъплението „клевета“ по смисъла на чл. 147, ал. 1 и сл. от НК, е необходимо от обективна страна да бъде установено, че субектът на престъплението по този законов текст е разгласил неистинско позорно обстоятелство за пострадалото физическо лице или му е приписал неизвършено от него престъпление. Първата, алтернативно предвидена в чл. 147, ал. 1 от НК форма на изпълнително деяние на престъплението „клевета“ – разгласяване на позорно обстоятелство за друго лице, се осъществява чрез довеждане до знанието на трети лица на твърдения за съществуването на определен факт, свързан с личността на пострадалия – относно неговото минало или настоящо поведение, укоримо от гледна точка на господстващия морал (Решение № 464/1981 г. на ВС, I н. о.), прояви от личния му живот, неговите служебни или обществени изяви или отрицателни качества, които са от една страна неверни, несъответни на обективната действителност, а от друга – са от естество да накърнят доброто му име в обществото, тъй като характеризират отрицателно личността на пострадалия. Втората възможна форма на изпълнително деяние, инкриминирана в разпоредбата на чл. 147, ал. 1 от НК – приписване другиму на извършено престъпление, се осъществява чрез довеждане до знанието на трети лица, от страна на престъпния деец, на твърдения, че пострадалият е извършил конкретно престъпление, което той в действителност не е извършил (Решение № 464/1981 г. на ВС, I н. о.; Решение № 80/1998 г. на ВКС, I н. о.). Съдебната практика е имала случай да се произнесе, че „за съставомерността на деянието по чл. 147, ал. 1 НК не е необходимо да се установява дали честта и достойнството на оклеветения са засегнати. За разлика от обидата по чл. 146, ал. 1 НК, посочените последици не се изискват от състава по чл. 147, ал. 1 НК“ – така Решение № 21 от 2.2.1994 г. по н. д. № 557/1994 г., III н. о. на ВС. В практиката си по повод разглеждането на наказателната и гражданската отговорност за обида и клевета по чл. 146 и сл. НК като правно средство за защита на честта, достойнството и доброто име и като ограничение на правото на свободно изразяване на мнение по чл. 32, ал. 1 КРБ, КС също е имал случай да се произнесе, че присъщите на човешката личност чест, достойнство и добро име са обект на посегателство при нанасяне на обидата (умишленото унижаване достойнството на дадено лице посредством неприлично отнасяне с него) и на клеветата (съзнателното разгласяване на неистински позорни обстоятелства за дадено лице или приписване на престъпление другиму) – така Решение № 20 от 14.7.1998 г. по к. д. № 16/98 г. (обн., ДВ, бр. 83/98 г.). Вж. по-подробно Ненов, И. Наказателно право. Особена част. Том първи. Наука и изкуство, С., 1956 г., с. 426, 428 и сл., 432 и сл.; Стойнов, А. Наказателно право. Особена част. Престъпления против правата на човека. Второ изд. Сиела, С., 2006 г., с. 173 и сл.

достойнството, което изразява начина, по който човек се самооценява като индивид, като член на обществото и с оглед на мястото, което заема в него, репутацията, т. е. доброто име (честта в тесния смисъл, *strictu sensu*) е свързана преимуществено с оценката на другите за лицето, предвид неговия социален статус и имуществен интерес като участник в гражданския оборот и именно тя е обект на защита с правните норми, уреждащи клеветата и нейните публичноправни и частноправни последици.

Давайки израз на разбирането си, че репутацията или това, което някои наричат „външната страна на човешката чест“¹⁰³, е от особено значение при публичните личности, в решението си от 15.11.2007 г. по дело *Pfeifer v. Austria* (жалба № 12556/03)¹⁰⁴ ЕСПЧ постановява, че и в случаите, при които един човек е публична личност и като такъв е обект на критика в рамките на публичен дебат, неговата репутация като правно защитено благо си остава част от идентичността му като личност и от личното му достойнство, и с оглед на това тя също попада в обхвата на закрилата на личния живот по смисъла на член 8 ЕКПЧ¹⁰⁵. В европейската и нашата практика понятието „публична личност“ се схваща в смисъла на лице, завоювало си известност в много кръгове на обществото, за което се говори и пише по медиите – така решение № 5398 от 17.4.2013 г. по адм. д. № 9002/2012 г. на ВАС, пето отд.; също и решения на ЕСПЧ от 21.2.2002 г. по дело *Schüssel v. Austria* (dec.) (жалба № 42409/98); от 24.6.2004 г. по дело *Von Hannover v. Germany № 1* (жалба № 59320/00)¹⁰⁶ и др. По сходен начин външната страна на човешката чест е от особено значение за редица професионални съсловия (например представители на свободните професии), чието положение като участници в гражданския оборот и материално състояние зависи от професионалната им репутация¹⁰⁷. Възможно е вербалното накърняване на репутацията да е следствие от „интелектуален конфликт“ в изразените от опоненти мнения в

¹⁰³ Peifer, K. N., Individualität im Zivilrecht. Der Schutz persönlicher, gegenständlicher und wettbewerblcher Individualität im Persönlichkeitsrecht, Immaterialgüterrecht und Recht der Unternehmen. Jus Privatum Nr. 52, Mohr Siebeck, Tübingen, 2001, S. 201 ff.

¹⁰⁴ Достъпно на <https://www.5rb.com/wp-content/uploads/2013/10/Pfeifer-v-Austria-ECHR-15-Nov-2007.pdf>

¹⁰⁵ В същия дух са решенията на ЕСПЧ от 19.9.2006 г. по дело *White v. Sweden* (жалба № 42435/02), достъпно на <https://www.5rb.com/wp-content/uploads/2013/10/White-v-Sweden-ECHR-19-Sept-2006.pdf>; решение от 29.5.2019 г. по дело *A v. Norway* (жалба № 65170/14), достъпно на <https://laweuro.com/?p=7632> и др.

¹⁰⁶ Достъпно на [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-61853%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-61853%22]})

¹⁰⁷ Вж. Colombi Ciacchi, A., Brüggemeier, G., O'Callaghan, P., Personality Rights in European Tort Law. Op. cit., p. 99.

публичен дебат по обществено значими теми. По повод на такъв случай германският Федерален Конституционен съд¹⁰⁸ е изтъкнал, че изразяването на мнение следва да се разглежда като охулване и опозоряване на друго лице тогава, когато отправената към него остра и злоезична критика води до принижаване и поругаване на личността на засегнатото лице. В такива случаи следва да се приеме, че защитата на свободата на изразяване на мнение трябва да отстъпи на по-заден план, а приоритет следва да се даде на защита на личността на засегнатото лице срещу оскърбителната и ругателна критика към неговата особа¹⁰⁹.

6. Направеният дотук анализ дава основание да се поддържа, че в практиката си по тълкуването на член 8 ЕКПЧ ЕСПЧ отдава значение на *разграничението* между вътрешната и външната страна на човешката чест, които вмести в изведеното от него широко понятие за „личен живот“.

• Вътрешната страна на честта, т. е. *достойнството* или персоналният интегритет на личността, се схваща от ЕСПЧ като самооценката на лицето, свързана със себеосъзнаване на неговата собствена стойност и на мястото му в обществото. Когато човешкото достойнство (персоналният интегритет) се явява главен обект на засягане със средствата на словото и степента на това засягане е сериозна, ЕСПЧ приема, че засегнатото лице може да търси защита за накърненото си достойнство на основание член 8 ЕКПЧ. В тези случаи ЕСПЧ намира, че следва да се търси баланс между защитата на персоналния интегритет на личността и гарантирането на свободата на изразяване на мнение (*freedom of expression*) по член 10 ЕКПЧ¹¹⁰, тъй като всяко от тези лични субективни права заслужава

¹⁰⁸ Вж. негово решение от 26.6.1990 г. по дело № 1 BvR 1165/89 (Zwangsdemokrat), достъпно на <https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv082272.html>

¹⁰⁹ Пак там. Съставът на германския Конституционен съд е изтъкнал, че даже и когато този тип критика е обоснована с обществения интерес, в името на който се отправя, на засегнатото лице трябва да се даде правна защита, щом тази критика уврежда сериозно неговата репутация. Това следва от принципа за ненакърнимост на човешкото достойнство, който се схваща като сърцевина на цялата правна система (арг. от чл. 1, ал. 1 от германския Основен закон). За практиката на ЕСПЧ относно ограниченията на правото на свободно изразяване на мнение по член 10, параграф 2 ЕКПЧ в политическа реч или политически дебат вж. решение на ЕСПЧ от 11.4.2006 г. по дело *Brasilier v. France* (жалба № 71343/01), параграф 41. Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/rus/?i=003-1636835-1723596>; решение на Голямата камера на ЕСПЧ по дело *Sürek v. Turkey* (№ 1) (жалба № 26682/95), параграф 61. Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre/?i=001-45960>

¹¹⁰ В практиката си ЕСПЧ нееднократно е имал поводи да квалифицира свободата на изразяване на мнение по член 10 ЕКПЧ като един от фундаментите на демократичното общество и едно от основните условия за свободното развитие на личността. При спазване на условията по член 10, параграф 2 ЕКПЧ свободата на изразяване на мнения е приложима не само по отношение на информация, мнения и идеи, които предизвикват позитивен обществен отзвук, но и по отношение на такива, които са от естество да засегнат някого, да предизвикат смущение или даже шок

в еднаква степен признание и зачитане. От това разбиране е изхождал ЕСПЧ в решението си от 10.5.2011 г. по дело *Mosley v. United Kingdom* (жалба № 48009/08), параграф 53¹¹¹, за да приеме, че не е налице недопустима намеса в личната сфера (privacy) на жалбоподателя, попадаща в понятието „личен живот“ по смисъла на член 8 ЕКПЧ, а че случаят следва да бъде отнесен към защитния обхват на свободата на изразяване на мнение по член 10, параграф 1 ЕКПЧ, тъй като се касае за упражняване на свободата на всеки да отстоява своето мнение, да получава и да разпространява информация и идеи, без намеса на държавните органи и независимо от държавните граници¹¹². По други поводи, изяснявайки

като обществена реакция. Това отговаря на изискванията за плурализъм, толерантност и широко скроено мислене, без които няма демократично общество. Ограниченията пред свободата на изразяване, установени в разпоредбите на член 10 ЕКПЧ следва да се тълкуват стриктно, стеснително и нуждата от тях следва да бъде убедително обоснована във всеки отделен случай. Това е приел ЕСПЧ в решението си от 10.11.2015 г. по дело *Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France* (жалба № 40454/07), параграф 88, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-158861%22>}; решение на ЕСПЧ от 7.2.2012 г. по дело *Von Hannover v. Germany № 2* (жалби № 40660/08 и 60641/08), параграф 101, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-109029%22>}; решение на ЕСПЧ от 7.12.1976 г. по дело *Handyside v. The United Kingdom* (жалба № 5493/72), параграф 49, достъпно на <http://hudoc.echr.coe.int/eng#%22dmdocnumber%22:%22695376%22,%22itemid%22:%22001-57499%22>}; решение на ЕСПЧ от 22.10.2007 г. по дело *Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France [GC]* (жалби № 21279/02 и № 36448/02), параграф 45 и др.

¹¹¹ Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22002-533%22>};

¹¹² Вж. също решение от 10.11.2015 г. на ЕСПЧ по дело *Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France* (жалба № 40454/07), параграфи 82–93, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-158861%22>}. И по друг повод в своето решение от 21.9.2006 г. по дело *Monnat v. Switzerland* (жалба № 73604/01), параграф 55, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:%22001-76947%22>}, ЕСПЧ е изтъкнал, че свободата на изразяване е една от съществениите основи на всяко демократично общество и представлява едно от основните изисквания за неговия напредък и социална реализацията на всеки член на обществото. При спазване на разпоредбата на член 10, параграф 2 ЕКПЧ той се прилага не само за обществено значима „информация“ или „идеи“, които се приемат положително или се считат за безобидни или „неутрални“, но и за тези, които са от естество да обиждат, шокират или тревожат. Това са исканията за плурализъм, толерантност и непредубеденост, без които не може да съществува демократично общество. Допустими са изключения от тази свобода съгласно споменатия член 10, но те трябва да се тълкуват стеснително и необходимостта от всякакви ограничения трябва да бъде убедително доказана. Изразът „необходимост в едно демократично общество“ по смисъла на член 10, параграф 2 предполага наличието на „належаща социална потребност“. Държавите разполагат с известна свобода на преценка, дали такава необходимост съществува, но това върви ръка за ръка с европейския надзор и обхваща както законодателството, така и актовете за неговото прилагане, включително тези, постановени от независим съд. Съдът следва да определи дали намесата, предмет на оплакването, съответства на „належаща социална потребност“, дали е пропорционална на преследваната от закона цел или дали мотивите, изложени от националния законодателен орган за обосноваване на това ограничение, са уместни и достатъчни – така решение на ЕСПЧ от 26.4.1979 г. по дело *The Sunday Times v. The United Kingdom № 1* (жалба № 6538/74), параграф 62, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%22itemid%22:%22001-57584%22>}. Във връзка със съотношението между защитния обхват на разпоредбите на член 8, ал. 1 относно нена-

съотношението между правото на зачитане на личния живот в широкия му контекст и защитата на свободата на изразяване по член 10 ЕКПЧ, ЕСПЧ е имал възможност да постанови, че по принцип тези субективни права

месата в личния живот и свободата на изразяване по член 10 ЕКПЧ ЕСПЧ е имал многократно поводи да изтъкне, че „въпреки че пресата не трябва да прекрочва определени граници, по-специално по отношение на репутацията и правата на другите, както и необходимостта да бъде предотвратено разкриването на поверителна информация, нейното задължение е все пак да предаде – по начин, съобразен със задълженията и отговорностите ѝ – информацията и вижданията по всички въпроси от обществен интерес“ – така решение на ЕСПЧ от 23.9.1994 г. по дело *Jersild v. Denmark* (жалба № 15890/89), параграф 31, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22:%5B%22jersild%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2D%22itemid%22:%5B%22001-57891%22%5D%7D>; също и решение на ЕСПЧ от 24.2.1997 г. по дело *De Haes and Gijssels v. Belgium* (жалба № 19983/92), параграф 37, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/spa#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58015%22%5D%7D>. ЕСПЧ отчита обстоятелството, че журналистическата свобода обхваща и възможността за прибягване до известно преувеличение или дори провокация – така решение от 26.4.1995 г. по дело *Prager & Oberschlick v. Austria* (жалба № 11662/85), параграф 38, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57716%22%5D%7D>. В такива случаи правото на преценка на компетентните национални органи на държавата е ограничена от интересите на демократичното общество, за да може пресата и останалите медии да упражняват пълноценно своята основна роля на „обществен пазител“ при разпространяването на информация от сериозен обществен интерес – така решение на ЕСПЧ от 27.3.1996 г. по дело *Goodwin v. the United Kingdom* (жалба № 17488/90), параграф 39, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57974%22%5D%7D>. По този правнологически път ЕСПЧ обосновава виждането, че социалната роля на медиите по разпространяване на обществено значима информация задължително включва за тях „задължения и отговорности“, както и определени ограничения, с които медиите трябва да се съобразяват – така решение на ЕСПЧ от 16.7.2013 г. по дело *Mater v. Turkey* (жалба № 54997/08 г.), параграф 55, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-122881>. Прочее, медиите имат задължението да разпространяват значимата за обществото информация, а обществото има правото да я получава – така решение на ЕСПЧ от 20.5.1999 г. по дело *Bladet Tromso and Stensaas v. Norway* [GC] (жалба № 21980/93), параграф 59, параграф 62, ECHR 1999-III, достъпно на <https://humanrights.bg/Contents/Item/Display/14990>. Ако не беше така, медиите нямаше да могат да изпълняват основната си функция на „обществен пазител“ при разпространяването на информация от сериозен обществен интерес – така решение на ЕСПЧ от 19.6.2003 г. по дело *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark* [GC] (жалба № 49017/99), параграф 71, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22002-4834%22%5D%7D>. Свободата на изразяване по член 10 ЕКПЧ обхваща публикуването на снимков материал. Това е област, особено чувствителна за защита на правата и репутацията на другите, тъй като снимките могат да съдържат много лична информация за човека и неговото семейство, включително от интимно естество, каквото е бил случаят, разгледан в решение на ЕСПЧ от 7.2.2012 г. по дело *Von Hannover v. Germany* № 2 (жалби № 40660/08 и № 60641/08), параграф 103, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-109029%22%5D%7D>. Макар публикуването на новини за личния живот на публични личности да е обикновено с цел забавление на обществото, а не с образователно-информационна цел, то допринася за разнообразяването на информационния поток, достъпен на обществото и без съмнение попада в обхвата на правната защита, осигурявана от разпоредбите на член 10 ЕКПЧ. Въпреки това, тази защита може да отстъпи на заден план, като се отдаде предимство на изискванията за ненамеса в личния живот по член 8 ЕКПЧ, когато вложена в публикацията и снимките информация е от строго личен и интимен характер и няма обществен интерес от нейното разпространение със средствата за масово осведомяване или по друг начин – така решение на ЕСПЧ от 10.5.2011 г. по дело *Mosley v. United Kingdom* (жалба № 48009/08), параграф 131, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22002-533%22%5D%7D>

заслужават да бъдат зачитани в еднаква степен¹¹³, като се държи сметка за обществената значимост на публично оповестения факт от личния живот на засегнатото лице; степента на неговата известност и поведението му в обществото, включително предишните му прояви; съдържанието, формата и последиците от публикацията, за която се твърди, че представлява непозволена намеса в личния живот; обстоятелствата, при които са направени снимките, както и начинът, по който лицето, публикувало информацията, се е сдобило с нея, нейната достоверност и тежестта на наказанието, наложено на журналистите и/или издателя¹¹⁴.

• Когато пък с изразните средства на речта се накърнява *репутацията* на лицето в обществото, т. е. оценката на другите за него като цялостна личност и като участник в социалния живот, в такъв случай ЕСПЧ приема, че обект на засягане е главно външната страна на човешката чест – честта в стриктния, тесен смисъл на това понятие, схваната като доброто име (репутацията) в обществото. В тези хипотези, според съда, засегнатото лице търпи накърняване на репутационния му интерес и правният спор следва да бъде разглеждан в контекста на допустимото от разпоредбата на член 10, параграф 2 ЕКПЧ ограничаване на правото на свободно изразяване на мнение, като тази разпоредба се тълкува стеснително и нуждата от ограничения бъде установена по безсъмнен начин във всеки конкретен случай¹¹⁵.

¹¹³ В този смисъл вж. решение на ЕСПЧ от 10.11.2015 г. по дело *Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France* [GC] (жалба № 40454/07), параграф 91, достъпно на http://hudoc.echr.coe.int/en_g#%22itemid%22:%22001-158861%22}; решение на ЕСПЧ от 27.6.2017 г. по дело *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland* [GC] (жалба № 931/13), параграф 123, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-175121%22>}; решение на ЕСПЧ от 27.6.2017 г. по дело *Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina* [GC] (жалба № 17224/11), параграф 77, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-175180%22>}}

¹¹⁴ По-подробно в Право на зачитане на личния и семейния живот... Цит. съч., с. 27.

¹¹⁵ Така O'Callaghan, P. (2015), *op. cit.*, 74–75. Вж. решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 22.10.2007 г. по дело *Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France* (жалби № 21279/02 и № 36448/02), параграф 45 и коментарните бележки на Cerone, J. (2008), Introductory Note to European Court of Human Rights: Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France. – *International Legal Materials* Vol. 47, No. 3 (2008), Cambridge University Press, 336–338. Достъпно на <https://www.jstor.org/stable/i20695811>. Вж. също решението на ЕСПЧ от 25.8.1998 г. по дело *Herel v. Switzerland* (59/1997/843/1049) параграф 46, Reports 1998-VI; решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 19.6.2003 г. по дело *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark* (жалба № 49017/99), параграфи 68–71, достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-4834>; решение на ЕСПЧ от 15.5.2005 г. по дело *Steel and Morris v. the United Kingdom* (жалба № 68416/01), параграф 87. Достъпно на <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/03/ECHR-Steel-and-Morris-v.-United-Kingdom-jurisprudence-2005-eng.pdf>; решение на ЕСПЧ от 14.9.2011 г. по дело *Mamère v. France* (жалба № 12697/03), параграф 19. Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-77843>

С решението по дело *Karakó v. Hungary*¹¹⁶ ЕСПЧ утвърждава разбирането, че правото на вътрешна чест и достойнство на личността (personal integrity), т. е. това, което човек мисли за себе си и как се възприема, е иманентно присъщо на всеки човек и че *то съществува и може да бъде засегнато независимо от оценката на другите за лицето, т. е. независимо от накърняване на репутацията на лицето в обществото*. Преобладаващата част от случаите на засягане на икономическите интереси или на социалния статус на лицето в обществото, на професионалната му репутация или на репутацията му като публична личност биват квалифицирани като засягане на външната страна на човешката чест, т. е. на честта в стриктния, тесен смисъл на това понятие¹¹⁷. Само когато от обстоятелствата по конкретния случай може да се направи обоснован извод, че увреждането на репутацията е с такъв интензитет, че достига „прага (степеня) на сериозност“, от който нататък се засяга персоналният интегритет като част от сферата на личния живот на лицето, само тогава тези случаи следва да се квалифицират като накърняване на вътрешните аспекти на честта, т. е. на достойнството и самооценката на лицето и в такъв случай следва да му бъде дадена защита по член 8 ЕКПЧ¹¹⁸. Във

¹¹⁶ Решение на ЕСПЧ от 28.4.2009 г. по дело *Karakó v. Hungary* (жалба № 39311/05), параграф 43. Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-1573>

¹¹⁷ За така нареченото в литературата „двуединство“ на честта, т. е. за разграничението между външната и вътрешната страна на честта, вж. Христов, В. (1994), цит. съч., с. 19.

¹¹⁸ В практиката си ЕСПЧ приема, че за да попадне в обхвата на защитното действие на член 8 ЕКПЧ, накърняването на репутацията на лицето трябва да достигне определено равнище (степен) на сериозност и да бъде извършено по начин, който накърнява осъществяването от това лице на правото му на зачитане на неговия личен живот – така решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 7.2.2012 г. по дело *Axel Springer AG v. Germany* (жалба № 39954/08), параграф 83; решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 29.3.2016 г. по дело *Bédai v. Switzerland* (жалба № 56925/08), параграф 72; решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 27.6.2017 г. по дело *Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina* (жалба № 17224/11), параграф 76; решение на Голямата камера на ЕСПЧ по дело *Denisov v. Ukraine* (жалба № 76639/11), параграф 112; решение от 24.9.2019 г. по дело *Vučina v. Croatia* (жалба № 58955/13), параграф 31; решение от 25.9.2020 г. по дело *Miljević v. Croatia* (жалба № 68317/13), параграфи 61–62. Приема се, че това изискване се отнася както за доброто име на човека в обществото, така и за професионалната му репутация. ЕСПЧ изисква да се установи наличието на несъмнена връзка между жалбоподателя и предполагаемото накърняване на неговата репутация – така решение от 21.11.2013 г. по дело *Putistin v. Ukraine* (жалба № 16882/03), параграф 40. ЕСПЧ е имал възможност да подчертае особена важност на „теста за степен на сериозност“ в контекста на публикациите в глобалната мрежа (интернет). Във връзка с това в решението си от 19.9.2017 г. по дело *Tamiz v. the United Kingdom* (жалба № 3877/14), параграфи 80–81, ЕСПЧ се е произнесъл относно обхвата на правото на зачитане на личния живот, защитено от член 8 ЕКПЧ и съотношението му със свободата на изразяване на мнение, обезпечена от член 10 на доставчиците на услуги в информационното общество, като Google Inc. и др. Вж. по-подробно Право на зачитане на личния и семейния живот... Цит. съч., с. 64, 65 и сл.

връзка с това европейската доктрина¹¹⁹ отбелязва, че въпреки пълното терминологично съвпадение с възприетия в чл. 1 от английския Закон за клеветата (Defamation Act 2013) израз ‘*threshold of seriousness*’ (праг на сериозност), в логиката на член 8 ЕКПЧ този праг има по-различни функции. Английските съдилища му отреждат ролята на „филтър“, който да извършва селекция с цел да не се допускат искиове за клевета (*defamation claims*), предявявани от юридически лица с търговскоправно качество, освен ако се претърпели значителни имуществени вреди, както и с цел да се изключат малозначителните случаи¹²⁰. Напротив, изтъква се, че в практиката на ЕСПЧ този „праг (степен) на сериозност“ се използва, за да се обоснове прилагането на защитните разпоредби на член 8 ЕКПЧ и да изключи прилагането на член 10, параграф 2 от същата конвенция, когато предметът на делото е свързан със защита на репутацията на засегнато физическо лице. В този дух се подчертава, че ЕСПЧ изхожда от един завишен, по-строг праг на сериозността при засягането на човешката чест, за да приеме, че случаят попада под защитното действие на разпоредбата на член 8, параграф 1 ЕКПЧ¹²¹.

Струва ми се, че опитът за подобно правнологическо „противопоставяне“ на защитата по член 8 (досежно правото на неприкосновеност и ненамеса в личния живот) и тази по член 10 ЕКПЧ (досежно правото на свободно изразяване и разпространяване на мнение) въз основа на признака „праг (степен) на сериозност“ на засягането на честта и достойнството на увреденото лице, не отговаря на точния смисъл, вложен в посочените правила. Това е така, най-малкото защото в практиката си ЕСПЧ изхожда от идеята за *баланс между правото на зачитане на личния живот и правото на свободно изразяване на мнение*¹²². ЕСПЧ е имал не един и два повода да даде израз на разбирането си, че изходът на делото по същество не трябва да е различен в зависимост от това, дали засегнатото от публикация в пресата лице търси защита срещу издателя на основание член 8 ЕКПЧ или по член 10. Според постоянната практика на съда правата, закриляни от тези разпоредби, заслужават по принцип равно зачитане – така решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 10.11.2015 г. по дело *Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France*

¹¹⁹ O’Callaghan, P. (2015), op. cit., p. 75, footnote 38.

¹²⁰ Като пример се сочи решението по дело *Thornton v. Telegraph Media Group Ltd.* [2010], EWHC 414.

¹²¹ O’Callaghan, P. (2015), op. cit., p. 75, footnote 38.

¹²² Така Право на зачитане на личния и семейния живот... Цит. съч., с. 27 и посочената там практика на ЕСПЧ.

(жалба № 40454/07), параграф 91¹²³; решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 27.6.2017 г. по дело *Satakunnan Markkinapörssi Oy and Satamedia Oy v. Finland* (жалба № 931/13) параграф 123¹²⁴; решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 27.6.2017 г. по дело *Medžlis Islamske Zajednice Brčko and Others v. Bosnia and Herzegovina*, (жалба № 17224/11), параграф 77¹²⁵ и др.

7. Тенденцията към разширително тълкуване на понятието „личен живот“ по член 8, параграф 1 ЕКПЧ с цел осигуряване на правна защита на честта и доброто име в обществото се проявява устойчиво в практиката на ЕСПЧ особено през последните две десетилетия. Съдът е имал многократно възможност да се произнесе, че репутацията на човек е защитена по член 8 ЕКПЧ като част от правото на зачитане на личния му живот – решение от 15.11.2007 г. по дело *Pfeifer v. Austria* (жалба № 12556/03), параграф 35¹²⁶; решение от 29.6.2004 г. по дело *Chauvy and Others v. France* (жалба № 64915/01), параграф 70¹²⁷; решение от 6.4.2009 г. по дело *Petrina v. Romania*, (жалба № 78060/01), параграф 28¹²⁸; решение от 21.2.2011 г. по дело *Polanco Torres and Movilla Polanco v. Spain* (жалба № 34147/06), параграф 40¹²⁹; решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 7.2.2012 г. по дело *Axel Springer AG v. Germany* (жалба № 39954/08), параграф 83¹³⁰ и др.¹³¹. По повод оплакване на румънски политик, оклеветен в журналистическа публикация, че е бил агент на Секуритате (тайните служби за политическа репресия по времето на диктатора Николае Чаушеску) и в това си качество бил съпричастен към множество случаи на причиняване на смърт и мъчения по времето на комунистическия режим в Румъния, ЕСПЧ квалифицира деянието **не** като клевета, засягаща външната страна на човешката чест, а като накърняване на достойнството, т. е. на вътрешната страна на честта на засегнатото лице, изтъквайки, че тези журналистически твърдения не се опират на изнесени по случая конкретни факти и са били насочени по-скоро срещу самата личност на засегнатия, а не с оглед на професи-

¹²³ Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158861>

¹²⁴ Достъпно на <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/wp-content/uploads/2017/07/CASE-OF-SATAKUNNAN-MARKKINAP-RSSI-OY-AND-SATAMEDIA-OY-V.-FINLAND.pdf>

¹²⁵ Достъпно на <http://www.bailii.org/eu/cases/ECHR/2017/608.html>

¹²⁶ Достъпно на <https://www.5rb.com/wp-content/uploads/2013/10/Pfeifer-v-Austria-ECHR-15-Nov-2007.pdf>

¹²⁷ Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-61861%22%5D%7D>

¹²⁸ Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88963>

¹²⁹ Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-100510>

¹³⁰ Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109034>

¹³¹ Вж. Право на зачитане на личния и семейния живот... Цит. съч., с. 64. и посочената там практика на ЕСПЧ.

оналната му дейност. ЕСПЧ приема, че журналистическите твърдения имали в процесния случай толкова значим интензитет с оглед на признака „праг (степен) на сериозност“ на засягането на честта и достойнството на увреденото лице, че на жалбоподателя следва да бъде признато правото на защита на неговата репутация в обществото на основание член 8 ЕКПЧ – така решение на ЕСПЧ от 6.4.2009 г. по дело *Petrina v. Romania* (жалба № 78060/01), параграф 28¹³². По друг повод обаче, свързан с поредица очернящи журналистически публикации¹³³, ЕСПЧ е приел в решението си от 21.5.2012 г. по дело *Tusalp v. Turkey*¹³⁴, че обект на засягане е бил репутационният интерес, т. е. външната страна на честта на засегнатия политик и че случаят трябва да се преценява през призмата на член 10, ал. 2 ЕКПЧ, а не да се квалифицира като недопустима намеса в правото на личния живот на засегнатия по член 8 ЕКПЧОС¹³⁵.

Съпоставката между съдебните решения по дела *Petrina v. Romania* и *Tusalp v. Turkey* дава основание на доктрината да заключи, че ЕСПЧ показва стремеж да установи във всеки отделен случай дали главният обект на засягане е достойнството на лицето, схванато като неговата самооценка и осъзнаване на собствената му стойност като член на обществото, т. е. вътрешната страна на честта, или накърнена в случая се оказва оценката на другите за него, т. е. неговото добро име и репутацията му в обществото (външната страна на човешката чест)¹³⁶. Макар и не винаги последователно ЕСПЧ се придържа като цяло към виждането, че когато бъде констатирана висока „степен на сериозност“ на засягане на достойнството и вътрешната страна на честта на увреденото лице, случаят следва да се квалифицира като недопустима намеса в личния му живот и съдът трябва да предостави на увреденото лице правна защита на основание член 8 ЕКПЧ. С тази линия в практиката може да се обясни изводът на ЕСПЧ по дело *Petrina v. Romania*, че приписаното от журналиста позорно минало на засегнатото лице като агент на Секуритате е накърнило, предвид зловецкия образ на тези тайни служби от времето на Чаушеску, особено драстично

¹³² Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-88963>

¹³³ В първата от серията публикации журналистът направил препратка към развиваш се по онова време корупционен скандал в Турция, обвинявайки политика и бъдещ турски президент Реджеп Таип Ердоган, че използвал връзките си със съдии, прокурори и висши полицаи за целите на политическата си кариера, а във втората статия заключил, че Ердоган страдал от „агресивна психопатия“.

¹³⁴ Вж. решение на ЕСПЧ от 21.5.2012 г. по дело *Tusalp v. Turkey* (жалби № 32131/08 и № 41617/08). Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109189>

¹³⁵ Вж. по-подробно O'Callaghan, P. (2015), *op. cit.*, p. 77.

¹³⁶ *Ibidem*.

достойнството и самооценката за собствената му личност на г-н Petrina, т. е. поразило е вътрешната страна на честта му, с което е бил осъществен фактическият състав на недопустима намеса в личния му живот по член 8 ЕКПЧ – решение на ЕСПЧ от 6.4.2009 г. по дело *Petrina v. Romania* (жалба № 78060/01), параграф 28. Когато пък ограниченията на правото на свободно изразяване на мнение се обосновават с разпоредбата на член 10, параграф 2 ЕКПЧ, какъвто е случаят при обсъденото по-горе дело *Tusalp v. Turkey*¹³⁷, те трябва да бъдат тълкувани стриктно, стеснително, поради това, че посочената разпоредба установява изключения от свободата на изразяване, и нуждата от каквито и да било ограничения следва да бъде установена от съда убедително и по несъмнен начин – така решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 22.10.2007 г. по дело *Lindon, Otchakovsky-Laurens and July v. France* (жалба № 21279/02 и 36448/02), параграф 45¹³⁸.

Според разбирането на ЕСПЧ разпоредбата на член 8, параграф 1 ЕКПЧ в частта ѝ относно правото на неприкосновеност и ненамеса в личния живот не осигурява автоматично, *eo ipso*, защита на репутацията на засегнатото лице¹³⁹. Произнасяйки се относно предпоставките за включването на репутацията в предметното приложно поле и защитния обхват на повелята за зачитане на личния живот, ЕСПЧ е имал възможност да изведе *някои важни ориентири* относно съотношението и балансираното прилагане на разпоредбите на член 8 ЕКПЧ за правото на неприкосновеност и ненамеса в личния живот и член 10 ЕКПЧ за правото на свободно изразяване и разпространяване на мнение. В решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 7.2.2012 г. по дело *Axel Springer AG v. Germany* (жалба № 39954/08), параграф 83¹⁴⁰ съдът изтъква, че за да може повелята за ненамеса в личния живот по член 8 ЕКПЧ да бъде приложена към случаите

¹³⁷ Вж. решение на ЕСПЧ от 21.5.2012 г. по дело *Tusalp v. Turkey* (жалби № 32131/08 и № 41617/08). Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109189>

¹³⁸ O'Callaghan, P. (2015), *op. cit.*, p. 76.

¹³⁹ Така и O'Callaghan, P. (2015), *op. cit.*, p. 79.

¹⁴⁰ Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109034>. Производството пред ЕСПЧ е образувано по жалба на издателя на популярния немски таблоид "Bild" Axel Springer AG. Предмет на делото са две статии със снимков материал в това издание, отразяващи арестуването и процеса срещу известен немски артист Х, изпълняващ ролята на полицейски инспектор в нашумял телевизионен сериал, за това, че през 2004 г., по време на масовия празник Октоберфест в Мюнхен, е бил задържан от полицията за притежание на кокаин. Х предявява пред германски съд иск против издателя Axel Springer AG на основание параграф 823, ал. 1 и § 1004, ал. 1 от германския ГК, по който издателят бива осъден да преустанови по-нататъшното публикуване на статиите и фотографите, тъй като това действие е квалифицирано от съда като недопустима намеса в личния живот на Х и като действие, което нарушава личните му права. ЕСПЧ констатира нарушение на правото на свободно изразяване и разпространяване на мнение по член 10 ЕКПЧ.

на накърняване на репутацията на засегнатото лице, необходимо е да е било достигнато съответното високо ниво на сериозност и засягането да е било извършено по начин, накърняващ правото на засегнатото лице да се ползва от правото му на зачитане на неговия личен живот¹⁴¹. Както и в решението от 28.4.2009 г. по дело *Karakó v. Hungary* (жалба № 39311/05), параграф 43¹⁴², така и в това по дело *Axel Springer AG v. Germany*, ЕСПЧ е имал повод да подчертае, че разпоредбата на член 8 ЕКПЧ, прогласяваща правото на ненамеса в личния живот, не дава защита, когато накърняването на репутацията е „поддаваща се на предвиждане последица от собственото поведение на засегнатото лице“, например от факта, че то действително е извършило огласеното в публикацията престъпление.

8. Анализът на обсъдената по-горе съдебна практика по защита на честта, достойнството и доброто име дава основание да се приеме, че в стремежа си да установи баланс между правото на зачитане на личния живот по член 8, параграф 1 и правото на свободно изразяване и разпространяване на мнение по член 10, параграф 1 ЕКПЧ ЕСПЧ се ръководи от няколко правни критерии, с оглед на които извършва правната си преценка във всеки отделен случай¹⁴³. При част от съдебните решения ЕСПЧ е отдал значение на начина, по който е получена разпространената в медиите информация, засягаща личния живот на увреденото лице и нейната достоверност, както и на тежестта на юридическата санкция, наложена от националните правораздавателни органи на издателя (собственика на медията), който се явява жалбоподател в производството пред ЕСПЧ за твърдени от него нарушения на член 10, параграф 1 ЕКПЧ – така решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 7.2.2012 г. по дело *Axel Springer AG v. Germany* (жалба № 39954/08), параграфи 89–95¹⁴⁴. В други случаи ЕСПЧ е извел на преден план в аргументацията си обстоятелствата, при които са били направени разпространените в медиите фотографски снимки на засегнатите лица – решение на ЕСПЧ от 7.2.2012 г. по дело *Von Hannover v. Germany № 2* (жалби № 40660/08 и № 60641/08), параграф 95¹⁴⁵. На тяхна основа в по-нататъшната си практика ЕСПЧ установява *система от юридически критерии*, която се характеризира със своя вътрешна дина-

¹⁴¹ Решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 7.2.2012 г. по дело *Axel Springer AG v. Germany* (жалба № 39954/08), параграф 83.

¹⁴² Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-1573>

¹⁴³ Вж. по-подробно Право на зачитане на личния и семейния живот... Цит. съч., с. 27 и сл., с. 64 и сл. и посочената там практика на ЕСПЧ.

¹⁴⁴ Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109034>

¹⁴⁵ Достъпно на [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:\[%22001-109029%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%22itemid%22:[%22001-109029%22])

мика, в смисъл, че се развива и обогатява при отчитане на специфичните обстоятелства по конкретния случай¹⁴⁶ – вж. решение от 21.12.2017 г. на ЕСПЧ по дело *Axel Springer SE and RTL Television GmbH v. Germany* (жалба № 51405/12), параграф 42¹⁴⁷; решение от 20.12.2018 г. по дело *Jishkariani v. Georgia* (жалба № 18925/09), параграф 46¹⁴⁸; решение на ЕСПЧ от 16.4.2014 г. по дело *Lillo-Stenberg and Sather v. Norway* (жалба № 13258/09)¹⁴⁹. Сред по-важните критерии следва да бъдат отбелязани¹⁵⁰:

- Материалът да допринесе за разгръщане на дебат от обществен интерес. В практиката си ЕСПЧ винаги е акцентирал върху важноста на проактивната роля на медиите и функцията им да разкриват и представят на вниманието на обществото информация, която може да предизвиква интерес и да породии дебат в обществото, но и че журналистите, които отразяват определени събития, са длъжни да правят това с благоразумие и предпазливост¹⁵¹. В решението на ЕСПЧ по дело *Axel Springer AG v. Germany*, параграф 90, този критерий е определен като „съществен“. Кой дебат е от обществен интерес се определя от ЕСПЧ конкретно във всеки отделен случай. Съдът е имал повод да се произнесе, че обществото има интерес да бъде информирано относно задържането на публична личност и развитието на наказателното производство против нея, макар че степента на този интерес може да варира – така решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 7.02.2012 г. по дело *Axel Springer AG v. Germany* (жалба № 39954/08), параграф 96.

- Степен на обществена известност на засегнатото лице и предмет на публикацията, т. е. за какво се отнася информацията, поместена в материала, който уронва доброто име на това лице. В решението си от 7.2.2012 г. по дело *Axel Springer AG v. Germany* (жалба № 39954/08), параграф 91,

¹⁴⁶ Вж. по-подробно Право на зачитане на личния и семейния живот... Цит. съч., с. 68.

¹⁴⁷ Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-177077>

¹⁴⁸ Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-186116>

¹⁴⁹ Достъпно на <https://www.5rb.com/wp-content/uploads/2014/02/Lillo-Stenberg-v-Norway.pdf>. Коментар върху него вж. у Bårdsen, A. (2014), *The Norwegian Supreme Court and Strasbourg: The Case of Lillo-Stenberg and Sæther v. Norway*. – In: *German Law Journal*, 2014, Vol. 15 No. 7, 1293–1305. Достъпно на <https://www.domstol.no/globalassets/upload/hret/artikler-og-foredrag/artikkel-bardsen--strasbourg.pdf>

¹⁵⁰ Вж. Право на зачитане на личния и семейния живот... Цит. съч., с. 68; по-подробно O’Callaghan, P. (2015), *op. cit.*, 80–82.

¹⁵¹ Така решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 10.11.2015 г. по дело *Couderc and Hachette Filipacchi Associés v. France* (жалба № 40454/07), параграф 114, параграф 140. Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-158861>. Също и решение на ЕСПЧ от 19.9.2017 г. по дело *Tamiz v. the United Kingdom* (жалба № 3877/14), параграф 90. Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-178106>

ЕСПЧ е имал случай да подчертае, че е необходимо да се държи сметка за това, дали засегнатият субект е „частно лице“ или се касае за „публична личност“ (публична фигура, лице, действащо в публичен контекст). В същия дух, в решението си от 20.12.2018 г. по дело *Jishkariani v. Georgia* (жалба № 18925/09)¹⁵² ЕСПЧ е взел предвид колко известен е бил жалбоподателят по време на твърдените клеветнически изявления, обосновавайки се с това, че обхватът на приемлива критика по отношение на публичните личности е по-широк, отколкото по отношение на обикновените граждани, като следва да се държи сметка и за предмета на изявленията. От значение са също обстоятелствата, при които се е осъществило коментираното в разпространения материал събитие. По делото *Axel Springer AG v. Germany*, параграф 100 например задържането на известния актьор от нашумял в Германия криминален сериал се е осъществило по време на празника Октоберфест в центъра на Мюнхен – факт, достатъчен сам по себе си, да предизвика голям обществен интерес, независимо от тежестта на извършеното от увреденото лице правонарушение (притежание и употреба на кокаин).

• Поведението на засегнатото лице в миналото. В практиката си ЕСПЧ винаги е изхождал от разбирането, че правото на ненамеса в личния живот по член 8 ЕКПЧ не може да обоснове оплакване за накърняване на репутацията, когато този резултат е предвидима последица от собствените действия на засегнатия. В частност, в решението си от 3.4.2012 г. по дело *Gillberg v. Sweden* (жалба № 41723/06), параграфи 67–68¹⁵³ Голямата камера на ЕСПЧ е изтъкнала, че наказателната присъда сама по себе си не представлява намеса в правото на зачитане на личния живот, а това се отнася и за други неправомерни действия, водещи до понасяне на юридическа отговорност с предвидими отрицателни последици за личния живот на засегнатото лице¹⁵⁴. По друг повод в решението си по дело *Axel Springer AG v. Germany*, параграф 101, ЕСПЧ е имал възможност да изтъкне, че след като преди време засегнатото лице доброволно е разкрило пред медиите подробности относно личния си живот, нормално би било вследствие на това легитимните му очаквания за ефективна защита срещу намеса в личния му живот да са по-малки.

¹⁵² Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-186116>

¹⁵³ Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-110144>

¹⁵⁴ В същия смисъл вж. и решението на Голямата камера на ЕСПЧ от 25.9.2018 г. по дело *Denisov v. Ukraine*, параграф 98. Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-186216>

• Начинът на получаване на информацията относно личния живот на засегнатото лице и нейната достоверност. Когато търси баланса между правото на зачитане на личния живот по член 8 ЕКПЧ във всичките му разнообразни измерения и богато съдържание, от една страна, и правото на свободно изразяване на мнение по член 10 ЕКПЧ, от друга, ЕСПЧ винаги е изтъквал, че упражняването на правото на свободно изразяване на мнение в пресата, в публичната реч и т. н. не трябва да отива отвъд определените граници, които са установени с цел защитата на репутацията и зачитането на правата на другите – решение на ЕСПЧ от 30.10.2018 г. по дело *Kaboğlu v. Turkey* (жалби № 1759/08, № 50766/10 и № 50782/10)¹⁵⁵; решение на ЕСПЧ от 20.10.2020 г. по дело *Kaboğlu and Oran v. Turkey* (жалба № 36944/07)¹⁵⁶. Съдът е имал повод да подчертае, че задължение на пресата е да предоставя, при спазване на нормативните и етични изисквания за дейността ѝ, информация по всички въпроси от обществен интерес, която обществото има право да получава, включително относно съдебни производства – така решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 7.2.2012 г. по дело *Axel Springer AG v. Germany* (жалба № 39954/08), параграф 79. За да могат да се позоват успешно на правото на свободно изразяване по член 10 ЕКПЧ, необходимо е журналистите да са действали добросъвестно, да са се придържали в журналистическия материал точно към фактите и да са изнесли надеждна и прецизно проверена информация в съответствие с международните¹⁵⁷ и национални стандарти на медийната етика¹⁵⁸. Това е приел ЕСПЧ в така многократно посочваното по-горе свое решение по дело *Axel Springer AG v. Germany*, параграф 93.

• Съдържанието, формата и последиците от публикацията. Произнасяйки се относно обхвата на правото на зачитане на личния живот по член 8 ЕКПЧ и съотношението му със свободата на изразяване на мнение по член 10 ЕКПЧ, ЕСПЧ е имал случай да изтъкне, че от значение е по какъв начин е било представено засегнатото лице в журналистическия материал и какво разпространение същият е получил. В случая по дело

¹⁵⁵ Достъпно на <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/wp-content/uploads/2018/10/AFFAIRE-KABOGLU-ET-ORAN-c.-TURQUIE.pdf>

¹⁵⁶ Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-205651>

¹⁵⁷ Вж. SPJ Code of Ethics. Достъпни на <https://www.spj.org/ethicscode.asp>

¹⁵⁸ Вж. Етичен кодекс на българските медии. Достъпен на <https://mediaethics-bg.org/етичен-кодекс-2/>
По-подробно вж. Манева, М. Етика и медийна регулация. – В: Съвременна хуманитаристика. Издание на Бургаски свободен университет. Център по хуманитарни науки. 2011 г., брой 1, 34–44 и посочената там литература. Достъпна на http://research.bfu.bg:8080/jspui/bitstream/123456789/270/1/BFU_2011_01_Maneva.pdf

Axel Springer AG v. Germany ЕСПЧ е констатирал, че процесната статия не съдържа друга информация за личния живот на публичната личност извън обективно отразените обстоятелства, свързани с неговото задържане на обществено място заради притежание на кокаин и развитието на образуваното по този повод наказателно производство, с оглед на което липсват настъпили от тази публикация неблагоприятни за достойнството и доброто име на лицето правни последици.

• Най-сетне, от значение, според ЕСПЧ, е и видът и тежестта на юридическата санкция, наложена на журналиста и издателя, респективно собственика на медията, за накърняване на честта и доброто име на засегнатото от публикацията лице¹⁵⁹. Когато търси разумния баланс между свободата на изразяване, закрияна от разпоредбите на член 10 ЕКПЧ, и правото на зачитане на личния живот в цялото му богато многообразие, обхващащо и честта, достойнството и доброто име на лицето, ЕСПЧ е имал случай да укаже, че е необходимо да се отчетат и видът, характерът и тежестта на юридическата санкция, наложена според националното законодателство за накърняването на лични блага, както и това доколко осезаемо тази санкция е засегнала жалбоподателя – така решение на Голямата камера на ЕСПЧ от 7.2.2012 г. по дело *Axel Springer AG v. Germany* (жалба № 39954/08), параграф 109.

• В отделни случаи, когато публично достъпният материал носи жанровите характеристики на сатира, включително с политическа насоченост, ЕСПЧ е имал случай да се позове на критерия за „разумния читател“¹⁶⁰ и да изтъкне, че националните съдилища трябва да разполагат с широка свобода на преценка по отношение на съдържащи се в медийно огласения материал сатирични и пародийни елементи в контекста на правото на свободно изразяване на мнение по член 10 ЕКПЧ¹⁶¹. Когато шеговито или пародийно публично изказване (например по време на телевизионно предаване) не е било направено „в контекста на дебат от обществен интерес“, ЕСПЧ намира, че от разпоредбата на член 8 ЕКПЧ

¹⁵⁹ Вж. Право на зачитане на личния и семейния живот... Цит. съч., с. 68; по-подробно O'Callaghan, P. (2015), op. cit., p. 82.

¹⁶⁰ Вж. решение на ЕСПЧ от 22.6.2016 г. по дело *Sousa Goucha v. Portugal* (жалба № 70434/12), параграф 50. Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161527>; решение на ЕСПЧ от 22.5.2007 г. по дело *Nikowitz and Verlagsgruppe News GmbH v. Austria* (жалба № 5266/03), параграфи 24–26. Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79572>. Вж. Право на зачитане на личния и семейния живот... Цит. съч., с. 68.

¹⁶¹ Право на зачитане на личния и семейния живот... Цит. съч., с. 69.

може да се изведе задължение на държавата за защита на репутацията на засегнатото лице, щом изявлението е надхвърлило границите на допустимото при упражняване на правото на свободно изразяване по член 10 ЕКПЧ – така решение от 22.6.2016 г. по дело *Sousa Goucha v. Portugal* (жалба № 70434/12), параграф 51¹⁶².

Така изведената в практиката на ЕСПЧ система от юридически критерии за очертаване на предметния обхват на зачитането на личния живот по член 8 ЕКПЧ и съотношението му със свободата на изразяване на мнение по член 10 ЕКПЧ е замислена да служи като ориентир за националните съдилища в случаите, при които търсят необходимия баланс между защитата на тези правно закриляни блага на личността¹⁶³. Практическото прилагане на тези критерии обаче може да породи някои трудности, които идват оттам, че според постоянната практика на ЕСПЧ репутацията не попада автоматично под обхвата на повелята за ненамеса в личния живот по член 8 ЕКПЧ, а тази защита се предоставя от ЕСПЧ, когато *засягането на личния живот достигне съответна степен (праг) на сериозност, така че да се отрази неблагоприятно на личното достойнство* на засегнатото лице и увреждането да е надхвърлило предвидимите последици от собствените действия на засегнатия. Всички останали случаи на увреждане на репутационния интерес следва да се разглеждат в контекста на допустимите ограничения на свободата на изразяване по член 10, параграф 2 ЕКПЧ, т. е. доколкото същите са „предвидени от закона и са необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност и на териториалната цялост, за предотвратяването на безредици или престъпления, за защитата на здравето и морала, както и на репутацията или правата на другите, за предотвратяване разкриването на информация, получена доверително, или за гарантиране авторитета и безпристрастността на правосъдието“. А това би трябвало да означава, че щом казусът попада в приложното поле на член 10, параграф 2 ЕКПЧ, изложената по-горе система от критерии, изведена от ЕСПЧ, не би трябвало да намери приложение¹⁶⁴. Наблюденията върху по-новата практика на ЕСПЧ от последните години обаче сочат, че съдът се обляга на посочените критерии в случаи на увреждане на репутацията, *без* да изтъква като предпоставка за прилагането на член

¹⁶² Достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-161527>

¹⁶³ Така O'Callaghan, P. (2015), op. cit., p. 82.

¹⁶⁴ Ibidem.

8 ЕКПЧ високата степен (праг) на сериозност на засягането на личния живот на увреденото лице. В подкрепа на тези констатации доктрината¹⁶⁵ сочи редица такива решения на ЕСПЧ, при които засегнатите лица са били публични личности (политици, известни бизнесмени, магистрати и др.) и предлага, с цел избягване на противоречива практика, тази система от критерии, наложена с решенията на ЕСПЧ по дела *Axel Springer AG v. Germany* и *Von Hannover v. Germany № 2*, да не се прилага в случаите на клевета, при които клеветническите твърдения засягат професионалната репутация и/или репутацията на политици и други публични фигури, а единствено меродавна да остане *степента (прагът) на сериозност на засягането на личния живот на оклеветеното лице*¹⁶⁶.

Някои изводи

Понятието „личен живот“ по смисъла на член 8 ЕКПЧ се схваща от съда съобразно представата за личността като неделимо функционално единство от качества с най-разнообразни проявления в обществения живот – наред с физическите, още и интелектуални, морални, делови, политически и т. н. Пречупването на понятието „личен живот“ през призмата на монистичната концепция за личните права, допускаща съществуването на едно всеобщо право на личността (*general personality right; allgemeines Persönlichkeitsrecht*), позволява на ЕСПЧ да обоснове тълкувателния извод, че макар и изрично непосочени в разпоредбите на член 8 ЕКПЧ, репутацията на човека и неговото достойнство и чест могат да се обхванат от защитното им действие, доколкото последното се разпростира върху „личния живот“, неделима част от което е правото на достойно съществуване на човека.

Все пак ЕСПЧ е имал повод да изтъкне, че разпоредбите на член 8 ЕКПЧ в частта относно неприкосновеността на личния живот са годно правно средство за осигуряване на защита на честта, репутацията и достойнството само в случаите, при които главният обект на нарушение са вътрешните аспекти на репутацията и доброто име, достойнството (*where*

¹⁶⁵ O’Callaghan, P. (2015), *op. cit.*, p. 82.

¹⁶⁶ Вж. посочените от O’Callaghan, P. (2015), *op. cit.*, p. 82, 83 решение на ЕСПЧ от 10.10.2013 г. по дело *Print Zeitungsverlag GmbH v. Austria* (жалба № 26547/07), достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-127324>; решение на ЕСПЧ от 24.9.2013 г. по дело *Belpietro v. Italy* (жалба № 43612/10), достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-114703>; решение на ЕСПЧ от 29.10.2013 г. по дело *Ristamäki and Korvola v. Finland* (жалба № 66456/09), достъпно на <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-127395> и направените от автора предложения.

it is primarily the internal aspect of honour at stake), а още по-точно, когато е накърнена самооценката на човека, свързана с осъзнаване на мястото му в обществото и на неговата собствена стойност.

Според линията, зададена от Голямата камера на ЕСПЧ с решението ѝ по дело *Axel Springer AG v. Germany*, когато бъде констатирана висока „степен на сериозност“ на засягане на достойнството и вътрешната страна на честта на увреденото лице, случаят следва да се квалифицира като недопустима намеса в личния му живот и съдът трябва да предостави на увреденото лице правна защита на основание член 8 ЕКПЧ.

Напротив, когато обект на засягане е най-вече външната страна на човешката чест – репутацията и добро име, т. е. оценката, която другите членове на обществото дават за засегнатото лице, тогава накърняването на репутацията следва да се преценява в контекста на границите, в които се разпростира свободата на изразяването на мнение по член 10, параграф 2 ЕКПЧ (срв. чл. 39, ал. 2 КРБ).